

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Οκτώβριος 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	5
1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ	13
1.1. Η ανάσχεση της ύφεσης στην Ευρωζώνη αλλά και στην Ελλάδα ξεκίνησε.....	13
1.2. Η ανεργία εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλή, όμως παρατηρείται αύξηση της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα.	13
1.3. Δημιουργούνται πρωτογενή πλεονάσματα μετά από πολλά χρόνια	16
1.4. Ο Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος μειώθηκε οριακά	16
1.5. Η Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα συνεχίζει να υποχωρεί.....	17
1.6. Οι καταθέσεις των τραπεζών αποδυναμώνονται οριακά	19
1.7. Τα spreads μειώνονται και ο χρηματιστηριακός δείκτης ανεβαίνει	19
1.8. Εφικτός είναι πλέον ο στόχος για περιορισμένο ή μηδενικό έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	21
2. Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	23
2.1. Η γενική εικόνα.....	23
2.2. Τα Φορολογικά Έσοδα κατά κατηγορίες	27
2.3. Οι Δημόσιες Δαπάνες αναλυτικά.....	32
2.4. Οι Δημόσιες Επενδύσεις εξακολουθούν να υποχωρούν.....	37
3. ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ: ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ «ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ»(2014)	38
3. 1. Δύο διαφορετικά προβλήματα: «Δημοσιονομικό κενό» και Δημόσιο Χρέος	38
3.2. Διευκόλυνση Εξυπηρέτησης του Δημοσίου Χρέους: Μείωση επιτοκίων κλπ.	39
3.3. Νέα επίσημη αναδιάρθρωση (=διαγραφή) του χρέους για να είναι «βιώσιμο»	40
3.4. Ευρωπαϊκά εργαλεία για τη μείωση του αποθέματος χρέους.....	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	46
Παράρτημα I.	47
Παράρτημα II.	48
Παράρτημα III.	49
Παράρτημα IV.	52

Στόχοι και Επιστημονική Επιτροπή του Γραφείου

Το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή δημιουργήθηκε στην Ελληνική Βουλή βάσει του νόμου 3871 του 2010 για τη Δημοσιονομική Διαχείριση και Ευθύνη. Έργο του Γραφείου είναι να παρακολουθεί την εκτέλεση του προϋπολογισμού του κράτους, να υποβοηθά το έργο δύο Επιτροπών της Βουλής (της Ειδικής Διαρκούς Επιτροπής του Απολογισμού και του Γενικού Ισολογισμού του Κράτους και Ελέγχου της Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού του Κράτους, καθώς και της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων) και να συντάσσει και υποβάλει προς τις ανωτέρω επιτροπές τριμηνιαίες και ετήσιες εκθέσεις σχετικά με την τήρηση των δημοσιονομικών στόχων που τίθενται στα Μεσοπρόθεσμα Δημοσιονομικά Πλαίσια Στρατηγικής.

Το Γραφείο πλαισιώνεται από την Επιστημονική Επιτροπή, η οποία αποτελείται από τα ακόλουθα μέλη:

- Καθηγητή Παναγιώτη Λιαργκόβα, Συντονιστή
- Καθηγητή Πάνο Καζάκο, Μέλος
- Λέκτορα Σπύρο Λαπατσιώρα, Μέλος
- Καθηγητή Ναπολέοντα Μαραβέγια, Μέλος
- Αναπληρωτή Καθηγητή Μιχάλη Ρηγίνο, Μέλος

Η Επιτροπή γνωμοδοτεί επί των θεμάτων, που της ανατίθενται εγγράφως υπόψη από τον Πρόεδρο της Βουλής ή το Συντονιστή ή τις δύο αρμόδιες Κοινοβουλευτικές Επιτροπές και εγκρίνει τις τριμηνιαίες και ετήσιες εκθέσεις.

Πρόλογος

Η παρούσα έκθεση εξετάζει την τήρηση των δημοσιονομικών στόχων της ελληνικής οικονομίας που τίθενται στα Μεσοπρόθεσμα Δημοσιονομικά Πλαίσια Στρατηγικής. Επικεντρώνεται στο τρίτο τρίμηνο 2013. Η έκθεση συντάχθηκε με βάση το σημερινό πλαίσιο πολιτικής όπως αυτό διαμορφώνεται από τα μνημόνια που έχει υπογράψει η κυβέρνηση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ε.Ε.) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.). Λαμβάνει επίσης υπόψη της όλη την τρέχουσα συζήτηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με την αναθεώρηση της οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα της Ευρωζώνης.

Ο Συντονιστής και τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής αναγνωρίζουν ότι η οικονομική πολιτική δεν ασκείται ανεξάρτητα από τις πολιτικές συνθήκες. Αυτό σημαίνει γενικά πως οτιδήποτε είναι αναγκαίο με οικονομικά κριτήρια δεν είναι απαραίτητα εφικτό με πολιτικά κριτήρια. Επιπλέον, διάφορες μετρήσεις έχουν δείξει ότι η κοινή γνώμη δεν έχει πειστεί για την αναγκαιότητα ή σκοπιμότητα των μέτρων προσαρμογής.¹ Τέλος, είναι διάχυτη η αίσθηση μιας υπέρμετρης και άδικης κατανομής των βαρών. Σε συνάντηση εργασίας που οργανώνει το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους θα εξετάσουμε με ειδικούς επιστήμονες αν και σε ποιο βαθμό υπάρχει πράγματι άνιση κατανομή βαρών.

Καταβάλουμε κάθε προσπάθεια να αναδεικνύουμε τα προβλήματα και να εκθέτουμε τις απαντήσεις που δίνονται σε τέτοιου είδους κρίσιμα ερωτήματα όχι μόνο στο κυρίως σώμα της έκθεσης, αλλά και σε ειδικό κάθε φορά κεφάλαιο στο τέλος της. Στην παρούσα έκθεση η συζήτηση αφορά στη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους μετά το τέλος του «Μνημονίου» (2014). Βασίζεται σε ενημερωτικό σημείωμα προς τα μέλη των αρμόδιων επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων, το οποίο εκπονήθηκε από ομάδα εργασίας του Γραφείου με επικεφαλής τον Καθηγητή κ. Π. Καζάκο και στο οποίο έχουν γίνει προσαρμογές σε κάποιους ορισμούς (π.χ. στο δημοσιονομικό κενό) με βάση τη συζήτηση που διεξήχθη στην Διαρκή Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων. Ελπίζουμε ότι με τον τρόπο αυτό θα συνεισφέρουμε καλύτερα στις εργασίες των αρμόδιων επιτροπών της Βουλής.

Ο Συντονιστής του Γραφείου

Καθηγητής Παναγιώτης Λιαργκόβας

¹ Βλ. δημοσκόπηση στην Εφημερίδα των συντακτών, 21.10.2013.

Σύνοψη και Συμπεράσματα

Η οικονομική κατάσταση

Σε επίπεδο πραγματικής οικονομίας (=παραγωγής και απασχόλησης) **η κατάσταση είναι κρίσιμη** τριάντα χρόνια μετά την έναρξη των προγραμμάτων προσαρμογής και απειλεί ό,τι επιτεύχθηκε με τη δημοσιονομική διαχείριση. Το ΑΕΠ εξακολουθεί το 2013 να συρρικνώνεται (κατά 4% περίπου) και μαζί του εισοδήματα και κοινωνικές δαπάνες. Η δημοσιονομική λιτότητα οδήγησε τα χρόνια που πέρασαν σε πολύ μεγαλύτερη από την αναμενόμενη πτώση του ΑΕΠ (=βαθιά ύφεση), με αποτέλεσμα ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ να έχει ξεπεράσει τα επίπεδα του 2010. Η ανεργία έχει εκτοξευθεί σε υψηλότερα επίπεδα από όσο σε άλλες χώρες που εφάρμοσαν παρόμοιες πολιτικές, συνεχίζει να αυξάνεται και πλησίασε το 28% του εργατικού δυναμικού. Οι εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ και οι απαισιόδοξες προβλέψεις του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για το 2014 δείχνουν το μέγεθος του προβλήματος. Η ανεργία, τροφοδοτεί τις διάχυτες αμφιβολίες για τις προοπτικές της χώρας (και των νέων). Αναπόφευκτα, η κρίση έπληξε βαρύτατα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Το κλείσιμο χιλιάδων επιχειρήσεων άλλαξε την εικόνα των κέντρων σε μεγάλες και μικρές πόλεις της χώρας. Τα άτομα βιώνουν σήμερα μεγάλες ανατροπές στη ζωή τους. Οι προσδοκίες επίσης φθίνουν εδώ και έξι χρόνια.

Ωστόσο **υπάρχουν σημάδια οικονομικής σταθεροποίησης**. Οι αρνητικοί ρυθμοί μεγέθυνσης μειώθηκαν. Διάφορες προβλέψεις δείχνουν ότι το 2014 θα υπάρξει έστω μικρή άνοδος του ΑΕΠ αν και υπάρχουν πιο απαισιόδοξες προβλέψεις για περαιτέρω πτώση του ΑΕΠ. Ορισμένα ιδιωτικά επενδυτικά σχέδια προχωρούν (Cosco, Philip Morris, υδροπλάνα κ.α.), τα μεγάλα έργα φαίνεται ότι βρίσκονται στα πρόθυρα της επανεκκίνησης, μερικές ιδιωτικοποιήσεις θα απαλλάξουν το κράτος από μελλοντικά βάρη, ο αγωγός φυσικού αερίου TAP δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες, ο τουρισμός πήγε καλά και όλα δείχνουν ότι στο τέλος του χρόνου η χώρα θα πετύχει πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Από μακροχρόνια άποψη πρέπει να λάβουμε υπόψη τις ποικίλες «διορθώσεις» του κρατικού παρεμβατισμού της χώρας: Ο νέος νόμος για τις επενδύσεις θα τεθεί (μετά από σημαντικές καθυστερήσεις) σε εφαρμογή ανοίγοντας τον δρόμο για διαδικασίες fast truck, η κυβέρνηση άρχισε να εφαρμόζει στην τουριστική εκπαίδευση το γερμανικό σύστημα που μοιράζει τον χρόνο ανάμεσα σε θρανία και επιχειρήσεις, αντιμετωπίζει τη φοροδιαφυγή με περισσότερο σθένος (και αυστηρότερες τιμωρίες) κλπ. Σημαντική σε μερικές αθόρυβα συντελούμενες αλλαγές είναι η τεχνική βοήθεια της ΕΕ (task force) και η διμερής ελληνο-γερμανική συνεργασία σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ενθαρρυντικά μηνύματα ότι οι συναινέσεις είναι δυνατές εκπέμπουν οι συγκλίσεις κυβέρνησης και αξιωματικής αντιπολίτευσης σε θέματα οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Τέτοια ζητήματα είναι π.χ. η παραμονή της χώρας στη Ζώνη του Ευρώ, η αναδιάρθρωση του χρέους και η αναθεώρηση του προγράμματος προσαρμογής.

Εν τούτοις η επιστροφή στην ανάπτυξη δεν έχει διασφαλισθεί. Ο κίνδυνος πολιτικής αστάθειας δεν έχει εξαλειφθεί. Οι αντιδράσεις σε κάθε μεταρρυθμιστικό μέτρο είναι μεγάλες καθώς ατομικά και συλλογικά συμφέροντα ανθίστανται είτε επειδή εμμένουν στη διατήρηση των παλαιών προνομίων είτε επειδή δεν έχουν πεισθεί για τη τελική έκβαση της

τρέχουσας μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Επίσης, οι επενδύσεις εξακολουθούν να υποχωρούν, η τραπεζική χρηματοδότηση της οικονομίας παραμένει ασθενική και οι απόταμιεύσεις, μετά από μια σύντομη περίοδο ανόδου, δείχνουν να υποχωρούν. Παρατηρούνται φαινόμενα μεταφοράς των εδρών των επιχειρήσεων στο εξωτερικό με τον ένα ή άλλο τρόπο.

Ίσως, η μεγαλύτερη πηγή αβεβαιοτήτων είναι τα ελλείμματα, οικονομικά και θεσμικά, σε μια σειρά τομέων του Δημοσίου. Η Δημόσια Διοίκηση δυσλειτουργεί, η δικαιοσύνη παραμένει χρονοβόρα, η φοροδιαφυγή συνεχίζεται παρά τα διάφορα μέτρα, οι αλληπάλληλες αλλαγές στη φορολογική νομοθεσία τροφοδοτούν την αβεβαιότητα, η διάρθρωση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών δεν επιτρέπει τη μείωση των τιμών. Γενικά, δεν έχουμε ακόμη σαφή εικόνα για το τι ακριβώς απέδωσαν διάφορες μεταρρυθμίσεις.

Η δημοσιονομική προσαρμογή γενικά

Η δημοσιονομική πολιτική το περασμένο τρίμηνο, παρά τις καθυστερήσεις και τα ελαττώματα που εμφάνισε, υπηρέτησε τον σκοπό να ξεπεράσει η χώρα μια από τις ασθένειες που την οδήγησαν στην δημοσιονομική κρίση του 2010: Σύμφωνα με τις επίσημες εκτιμήσεις, το 2013 τα έσοδα θα καλύψουν τις δαπάνες του κράτους αφήνοντας ένα μικρό **πρωτογενές πλεόνασμα**.

Η δημοσιονομική προσαρμογή που συντελέστηκε είναι μεγάλη (αν και για πολλούς υπερβολική ή έγινε με λάθος τρόπο).² Το πρωτογενές έλλειμμα του 15,6% του ΑΕΠ (2010) μπορεί να γίνει μικρό πλεόνασμα εφέτος (2013) όπως εκτιμάται. **Παρά το μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος, το αποτέλεσμα δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Θα συμβάλλει στις δύσκολες διαπραγματεύσεις κυρίως με τους εταίρους στην Ευρωζώνη, το ESM και την ΕΚΤ.**

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν αυτή η πρόοδος είναι «διατηρήσιμη», δεδομένου ότι η ύφεση ήταν πολύ μεγάλη, η ανεργία ξεπέρασε κάθε προηγούμενο και ο λόγος χρέους/ΑΕΠ επιδεινώθηκε σε σχέση με το 2010.

Το διαπραγματευτικό τοπίο και ένας προσωρινός οδικός χάρτης.

Σημειώνουμε ότι το διαπραγματευτικό τοπίο είναι ασαφές και χαρακτηρίζεται από διαφορές ανάμεσα στους εμπλεκόμενους «παίκτες» (ΔΝΤ, ΕΚΤ, κυβερνήσεις των Βορείων χωρών της ΕΕ, ΗΠΑ, ελληνική κυβέρνηση, τράπεζες και επενδυτικά ταμεία κ.α.).

Αν αναφερθούμε στις επίσημες αποφάσεις και γραπτές δεσμεύσεις, τότε τα πράγματα γίνονται σαφέστερα:

1. Η ΕΕ έχει δεσμευθεί ήδη τον Νοέμβριο του 2012 να εξετάσει τη μείωση των επιτοκίων, επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών και άλλα μέτρα υπό τον όρο ότι η Ελλάδα θα έχει εκπληρώσει τις δεσμεύσεις του δεύτερου

² Βλ. σχετικά το ειδικό θέμα της τριμηνιαίας έκθεσης του ΓΠΚ (Απρίλιος-Ιούνιος 2013) με τίτλο: «Ανάπτυξη λιτότητα ή «αναπτυξιακή λιτότητα; Ο ρόλος των προσδοκίων» σελ. 65 -69.

προγράμματος προσαρμογής πετυχαίνοντας ανάμεσα σε άλλα και πρωτογενές πλεόνασμα στη δημοσιονομική διαχείριση. Αυτή τη δέσμευση υπενθύμισε τους μήνες που πέρασαν επανειλημμένα το ΔΝΤ.³

2. Αν η Ελλάδα τηρήσει τις δεσμεύσεις της («προσπαιτούμενα») θα καταβληθούν οι τελευταίες δόσεις της τρέχουσας δανειακής σύμβασης.
3. Η αξιολόγηση της ελληνικής πολιτικής προσαρμογής από την Τρόικα, που έχει διακοπεί, θα συνεχιστεί στις αρχές Νοεμβρίου.
4. Η ελληνική κυβέρνηση απορρίπτει την ιδέα νέων δημοσιονομικών μέτρων για το 2014, αλλά αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο διαφόρων (νέων) διορθωτικών μέτρων διαρθρωτικού κυρίως χαρακτήρα («στοχευμένες παρεμβάσεις») ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι.
5. Ανοιχτό παραμένει το ζήτημα της κάλυψης του «χρηματοδοτικού κενού» από το 2014 και μετά.
6. Οι σχετικές αποφάσεις για ενδεχόμενη νέα δανειακή σύμβαση θα ληφθούν μετά το τέλος του τωρινού προγράμματος και την αξιολόγησή του (μετά τον Μάιο-Ιούνιο 2014).
7. Το ίδιο ισχύει και για τη μεγάλη εκκρεμότητα *αναδιάρθρωσης του χρέους*.⁴
8. Με ή χωρίς νέο «μνημόνιο», η Ελλάδα θα κινείται στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται στην Ευρώπη όσον αφορά τα δημοσιονομικά ελλείμματα και τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Το ίδιο θα ισχύει και για τα άλλα κράτη μέλη της Ευρωζώνης.

Ακολουθούν οι αναγκαίες επεξηγήσεις για τα κύρια δημοσιονομικά ζητήματα

Το «δημοσιονομικό κενό» 2013 και 2014 και το ενδεχόμενο νέων μέτρων.

Ως δημοσιονομικό κενό ορίζεται η απόκλιση της τρέχουσας δημοσιονομικής διαχείρισης από τους στόχους του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Η συζήτηση συχνά εστιάζεται στο αν θα επιτευχθούν τα προβλεπόμενα «πρωτογενή πλεονάσματα» το 2013 και 2014.⁵

Η κυβέρνηση θεωρεί ότι θα υπάρξει μικρό πρωτογενές πλεόνασμα εφέτος (2013), αν και υπάρχουν αβεβαιότητες που συνδέονται με την είσπραξη των διαφόρων φόρων. Ως το

³ Eurogroup Statement on Greece 27 November 2013.

⁴ Στο Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους υποστηρίζουμε ότι πρέπει να επιδιωχθεί σοβαρή ανάδιάρθρωση του δημόσιου χρέους παρά τις πολιτικές δυσκολίες του εγχειρήματος. Βλ. τελευταίο κεφάλαιο της ανά χείρας έκθεσης.

⁵ Στη συζήτηση για το σχέδιο προϋπολογισμού 2014 στην αρμόδια επιτροπή της Βουλής (10.10.2013) ο αναπληρωτής υπουργός οικονομικών κ. Χρ. Σταϊκούρας εξήγησε ότι «στα πλαίσια του προγράμματος προσαρμογής δημοσιονομικό κενό είναι όταν συγκρίνουμε το πρωτογενές αποτέλεσμα που εκτιμούμε ότι θα σημειωθεί με το στόχο που έχει τεθεί από το πρόγραμμα για το πρωτογενές αποτέλεσμα, και η διαφορά που προκύπτει είναι το δημοσιονομικό κενό». Τον ορισμό αυτό υιοθετούμε φυσικά στην παρούσα έκθεση και τροποποιούμε τον προηγούμενο που χρησιμοποιήσαμε για λόγους απλοποίησης στο επισυναπτόμενο Σημείωμα για το χρέος στο τελευταίο κεφάλαιο.

τέλος του έτους προβλέπεται πρωτογενές πλεόνασμα 344 εκ. Ευρώ (ή 0,2% του ΑΕΠ).⁶ Το ποσό είναι σχετικά μικρό, αλλά ξεπερνά τους στόχους που είχαν τεθεί. Αυτό θα επιτρέψει τη διανομή του λεγόμενου «κοινωνικού μερίσματος». Το Μνημόνιο προβλέπει ότι το υπερβάλλον πέραν του στόχου πλεόνασμα θα χρησιμοποιείται κατά 70% για κοινωνικούς σκοπούς.

Επομένως, για το προηγούμενο και επόμενο τρίμηνο σημασία έχει η εκτέλεση του προϋπολογισμού και η εκπλήρωση συγκεκριμένων προαπαιτούμενων – της κινητικότητας στο Δημόσιο, της αναδιάρθρωσης των αμυντικών βιομηχανιών κ.α..

Ανοιχτό όμως παραμένει το ερώτημα αν το επόμενο έτος (2014) θα επιτευχθεί όχι απλά ένα πρωτογενές πλεόνασμα αλλά ένα πρωτογενές πλεόνασμα όπως προβλέπεται στο Μεσοπρόθεσμο και τι θα γίνει τη διετία 2015-16.

Η Τρόικα αμφισβητεί ότι θα επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι εκτιμώντας ότι:

- έχουν υποεκτιμηθεί οι κοινωνικές δαπάνες για το 2014,
- υπήρξαν απώλειες εσόδων από τη μη εφαρμογή μέτρων που είχαν αρχικά αποφασιστεί (φόρος 1% στα έσοδα των επιχειρήσεων υπέρ ΟΑΕΕ, αλλαγές στο μισθολόγιο των στρατιωτικών)
- δεν θα επιτευχθούν τα αναμενόμενα πρόσθετα έσοδα από την αναδιάρθρωση των φορολογικών υπηρεσιών και ψηφισμένους φόρους (π.χ. για την κατάργηση των φορολογικών απαλλαγών) και ειδικότερα
- ο νέος φόρος ακινήτων δεν θα αποδώσει τόσα όσο ο προς αντικατάσταση φόρος που εισπράττεται μέσω της ΔΕΗ.

Δεδομένου ότι πρόκειται για εκτιμήσεις/προβλέψεις δεν είναι βέβαιο τι τελικά θα συμβεί, δηλαδή αν θα υπάρξει και ποιο θα είναι το ύψος του «δημοσιονομικού κενού» το 2014.

Συνολικά το σχέδιο προϋπολογισμού 2014 που κατατέθηκε τον Οκτώβριο είναι υπό συζήτηση. Ο υπουργός οικονομίας δέχεται μεν ότι θα υπάρξει δημοσιονομικό κενό, αλλά ότι αυτό θα είναι πολύ μικρότερο από όσο υπολογίζει η Τρόικα. Αν αυτό συμβεί θα πρέπει να καλυφθεί με νέα («στοχευμένα») μέτρα ή με άλλο τρόπο. Οι εκτιμήσεις κυμαίνονται από € 500 εκ. ως € 2,5 δις.

Συναφώς, είναι αμφίβολο αν θα καταστεί εφικτή η διατήρηση ενός «υψηλού πρωτογενούς πλεονάσματος», τουλάχιστον μέχρι το 2020, όπως προβλέπεται από τις επίσημες συμφωνίες. Όμως, όπως προκύπτει από τη διεθνή ιστορική εμπειρία, δημοσιονομικές προσαρμογές τέτοιας κλίμακας και διάρκειας δύσκολα επιτυγχάνονται τόσο λόγω εθνικών ιδιαιτεροτήτων, όσο και λόγω εξωγενών παραγόντων που σχετίζονται με την εξέλιξη της διεθνούς συγκυρίας.

⁶ Υπουργείο Οικονομικών *Προσχέδιο κρατικού προϋπολογισμού 2014*, Οκτώβριος 2013. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το πρωτογενές πλεόνασμα επιτυγχάνεται και με τη περικοπή του ΠΔΕ.

Νέα «στοχευμένα» μέτρα:

Η κυβέρνηση προσπαθεί να αποφύγει νέα οριζόντια μέτρα, δηλαδή περικοπές των μισθών και συντάξεων. Όμως, για να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι (πρωτογενή πλεονάσματα), εξετάζει «στοχευμένες παρεμβάσεις».

Στα στοχευμένα μέτρα περιλαμβάνεται η μείωση των εργοδοτικών εισφορών (προβλέπεται στο Μεσοπρόθεσμο), που όμως θα συνεπαγόταν σημαντικές απώλειες εσόδων για τα ασφαλιστικά ταμεία. Αυτές θα επιδιωχθεί να αντισταθμιστούν με την αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής, τη βελτίωση του συστήματος εισπράξεων εισφορών του ΙΚΑ, την επαναφορά ασφαλισμένων του ΟΓΑ στον ΟΑΕΕ, αλλαγές στον τρόπο υπολογισμού της σύνταξης για τους ασφαλισμένους των παλαιών ειδικών Ταμείων κυρίως των ΔΕΚΟ κ.α.⁷

Επίσης, η κυβέρνηση προωθεί σειρά μέτρων για να βελτιώσει τις δυνατότητες της δημοσιονομικής διαχείρισης: Κατέθεσε τον Οκτώβριο το νομοσχέδιο για τον Ενιαίο Φόρο Ακινήτων, ενίσχυσε τις αρμοδιότητες του ΓΓ Εσόδων κ.α.

Ωστόσο, η φοροδιαφυγή θα παραμείνει ένα από τα μεγάλα ζητούμενα το 2014 και μετέπειτα. Η κυβέρνηση έχει λάβει σειρά μέτρων για την καταπολέμησή της, βελτιώνοντας ιδιαίτερα τις διαδικασίες ελέγχου των φοροφυγάδων και αυξάνοντας τις κυρώσεις. Σημειώνουμε ότι ο ελεγκτικός μηχανισμός δεν χρειάζεται πλέον καταγγελία για να κάνει ελέγχους αλλά εφαρμόζει απλά «κριτήρια επικινδυνότητας». Εν τούτοις, δεν γνωρίζουμε ακόμη τον βαθμό απόδοσης των μέτρων τόσο στο παρόν όσο φυσικά και στο μέλλον. Οι εξελίξεις ακόμη και το τελευταίο τρίμηνο του 2013 έδειξαν πόσο επίμονο και βαθιά ριζωμένο είναι το φαινόμενο. **Θα απαιτηθεί μια ριζική αλλαγή στο επίπεδο των συνειδήσεων και των νοοτροπιών προκειμένου να περιορισθεί σημαντικά.** Σύμφωνα με στοιχεία του ΣΔΟΕ το περασμένο τρίμηνο (Ιούλιο ως Σεπτέμβριο 2013) εντοπίστηκαν επιχειρήσεις με πλαστά και εικονικά τιμολόγια αξίας δεκάδων εκατομμυρίων Ευρώ, διαπιστώθηκε φοροδιαφυγή μεγάλης κλίμακας σε ελεύθερους επαγγελματίες (δικηγόρους, γιατρούς, τραγουδιστές) και ΔΕΚΟ (!) κλπ.⁸

Η διαπραγμάτευση με την Τρόικα περιλαμβάνει όχι μόνο ζητήματα δημοσιονομικής διαχείρισης, αλλά και το εξίσου ευαίσθητο θέμα των διαρθρωτικών αλλαγών και ιδιαίτερα αυτών που θεωρούνται «προαπαιτούμενες» για τις επόμενες εκταμιεύσεις. Κρίσιμο ρόλο θα παίξει ιδίως η εξέλιξη της διοικητικής μεταρρύθμισης, μέρος της οποίας είναι το πρόγραμμα κινητικότητας και οι απολύσεις στο Δημόσιο και η αναδιάρθρωση των αμυντικών βιομηχανιών. Υπενθυμίζουμε ότι υπάρχει η δέσμευση για συνολικά 15.000 απολύσεις έως τα τέλη του 2014 και 4.000 εντός του 2013.⁹

⁷ Βλ. εφημερίδα *η Καθημερινή* 23.10.2013. Επίσης, σύμφωνα με δηλώσεις του υπουργού οικονομίας κ. Στουρνάρα η κυβέρνηση εξετάζει το καθεστώς των πρόωρων συνταξιοδοτήσεων, το οποίο αποκλίνει από τις γενικές διατάξεις για συνταξιοδότηση στα 65 χρόνια. Με τον τρόπο αυτό θα εκπέμψει ένα σήμα ότι προσαρμόζει το ασφαλιστικό σύστημα στην επικρατούσα πρακτική των κρατών μελών της ΕΕ και θα εξοικονομήσει, όπως υπολογίζεται 400 εκ. ευρώ ετησίως. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές και παρά τις αλλαγές του παρελθόντος, ο μέσος όρος ηλικίας συνταξιοδότησης στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει το 60ό έτος.

⁸ Βλ. εφημερίδα *η Καθημερινή* 15.10.2013.

⁹ Οι εξελίξεις επισπεύθηκαν με πρόσφατη απόφαση του Υπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης. Βλ. εφημερίδα *τα Νέα* 24.10.2013.

Η επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων με δεδομένο το τεράστιο όγκο χρέους και την υποχώρηση των οικονομικών δραστηριοτήτων δεν εγγυάται από μόνη της τη διατηρησιμότητα των μακροοικονομικών ισορροπιών.

Το «χρηματοδοτικό κενό» και ενδεχόμενη δανειακή σύμβαση.

Το «δημοσιονομικό κενό» όπως ορίζεται επίσημα είναι μέρος μόνο του γενικότερου χρηματοδοτικού κενού. Το χρηματοδοτικό κενό περιλαμβάνει τις δαπάνες για τόκους και ληξιπρόθεσμες οφειλές το 2014 και μετά που δεν καλύπτονται από το πρωτογενές πλεόνασμα, τα επιπλέον έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις κ.α.

Σύμφωνα με Κυβερνητικές εκτιμήσεις το ύψος του «χρηματοδοτικού κενού» θα ανέλθει τελικά σε 10,5-10,8 δις Ευρώ.¹⁰ Ο κυβερνητικός σχεδιασμός για τη κάλυψη του δεν προβλέπει νέα δανειακή σύμβαση από την Τρόικα ή το ESM αλλά:

- τη μετακύληση των εγγυητικών ομολόγων που είχε εκδώσει η τότε κυβέρνηση για να στηρίξει τις τράπεζες (2008),
- τη μετακύληση των ελληνικών ομολόγων που κατέχουν οι κεντρικές τράπεζες των δανειστών,
- τη χρήση των αδιάθετων πόρων του ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και, ενδεχομένως,
- τη προσφυγή στις αγορές για ένα μικρό σχετικά ποσό.

Υπάρχει όμως αβεβαιότητα ως προς την έκβαση του κυβερνητικού σχεδιασμού.

Κατά συνέπεια έχει ανακύψει ως ενδεχόμενο το ζήτημα της κάλυψης του χρηματοδοτικού κενού (ή τουλάχιστον μέρους αυτού) μέσω μιας νέας δανειακής σύμβασης.

Η «αναδιάρθρωση» του χρέους.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων του 2013, 2014 και 2015-16 δεν πρέπει να αποτρέψει την προσοχή μας από το μείζον πρόβλημα χρέους και των μελλοντικών επιβαρύνσεων ως το 2020 ή 2022 που απειλούν να ωθήσουν τη χώρα σε μια μακρά διαδικασία στασιμότητας και αστάθειας.¹¹

Το θέμα της αναδιάρθρωσης του συσσωρευμένου χρέους φαίνεται ότι θα εξετασθεί το νωρίτερο στο δεύτερο ήμισυ του 2014 όπως άλλωστε μας έχουν προϊδεάσει από καιρό οι εταίροι.

Κατά τη γνώμη μας, η αναδιάρθρωση μπορεί να γίνει με μεταφορά στον ESM των χρεών που οφείλονται στην ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών (τουλάχιστον € 30 δισ.) και την αξιοποίηση προτάσεων για ευρωομόλογα που ήδη διερευνά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

¹⁰ Μόνο για το β εξάμηνο του 2014, το χρηματοδοτικό κενό διαμορφώνεται σε € 4,5 δισ.

¹¹ Βλ. επικαιροποιημένο, μετά από παρατηρήσεις, ενημερωτικό σημείωμα του ΓΠΚ που ενσωματώσαμε στο τέλος της παρούσας έκθεσης.

Η ελληνική πλευρά σχεδιάζει να συνεισφέρει στην αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους κυρίως με δύο τρόπους: Την τιτλοποίηση περιουσιακών στοιχείων και το γενικότερο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων. Κρίσιμο ρόλο θα παίξει η επιστροφή στην ανάπτυξη με την βελτίωση της αξιοπιστίας της οικονομικής πολιτικής, την ανάκαμψη των επενδύσεων και τις μεταρρυθμίσεις. Όμως, αυτή **η ανάκαμψη θα είναι ολοένα και δυσκολότερη όσο παραμένει το τεράστιο χρέος**. Και όσο ταχύτερα ρυθμισθεί το ζήτημα του χρέους τόσο ταχύτερα θα επιστρέψει η χώρα στην ανάπτυξη. Η καθυστέρηση θα έχει μεγάλο κόστος.

Εν κατακλείδι, γίνεται ολοένα και πιο φανερό, ότι η σταθεροποίηση της δημοσιονομικής ισορροπίας σε βάθος χρόνου (και η επιστροφή στην ανάπτυξη) προϋποθέτει όχι μόνο αποφασιστικότητα από την ελληνική πλευρά, αλλά και αλλαγές στις ως τώρα επιλογές ιδίως των ευρωπαϊκών θεσμών και των κρατών μελών της Ευρωζώνης.

Μετά το «Μνημόνιο»: Μετάβαση σε γενικούς κανόνες εποπτείας Προετοιμασία για αλλαγές της δημοσιονομικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα.

Καθώς πλησιάζει το τέλος του δεύτερου «μνημονίου» και της τρέχουσας δανειακής σύμβασης, διαμορφώνεται το ερώτημα τι θα γίνει μετά. Στο θέμα αυτό διαπιστώνουμε με ενδιαφέρον σύγκλιση κυβέρνησης και κομμάτων της αντιπολίτευσης: Υιοθετούν την άποψη ότι πρέπει να αποτραπεί ένα νέο «μνημόνιο». Το πρόσφατο «Πλαίσιο της κυβερνητικής συνεργασίας» επιβεβαίωσε ότι στόχος είναι «η οριστική και πραγματική απαλλαγή της πατρίδας μας από το μνημόνιο που αποτυπώνει την εξαιρετικά δύσκολη και άنيση διαπραγμάτευση με τους εταίρους μας».¹²

Όμως οι εξελίξεις στην ΕΕ και Ευρωζώνη ορίζουν πλέον ολοένα και περισσότερο το πλαίσιο εντός του οποίου θα μπορεί να κινηθεί μια εθνική κυβέρνηση. Θέτουν όρια αλλά και προσφέρουν ευκαιρίες. Κάθε κυβέρνηση (άρα και η ελληνική) που δεν επιλέγει την έξοδο από τη Ζώνη του Ευρώ θα πρέπει στο μέλλον να κινηθεί εντός του νέου θεσμικού πλαισίου σε ζητήματα οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής.¹³ Στην Ε.Ε. και Ευρωζώνη πραγματοποιούνται βήματα προς τη κατεύθυνση της ομοσπονδιοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό επανεξετάζεται το ζήτημα της αλληλεγγύης και επαναπροσδιορίζεται ο συντονισμός της οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Ειδικά ως προς το τελευταίο, σημειώνουμε ότι ήδη τα κράτη μέλη έχουν δεσμευθεί:

- να τηρούν τον κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού και να καθορίζουν μεσοπρόθεσμους στόχους,
- να εφαρμόζουν πολιτικές που οδηγούν σε διατηρήσιμα αποτελέσματα (δηλαδή μεταρρυθμίσεις)
- να προβλέπουν με νόμο μηχανισμό αυτόματης διόρθωσης τυχόν αποκλίσεων από δημοσιονομικούς στόχους.

¹² Βλ. ολόκληρο το κείμενο στην εφημερίδα *τα Νέα*, 24.10.2013. Βλ. επίσης άρθρο του Σπ. Λαπατσιώρα για την ακύρωση του Μνημονίου στην εφημερίδα *η Αυγή* 19.10.2013. Τις ίδιες θέσεις είχε υποστηρίξει εξ αρχής ο Νότης Μαριιάς των ΑΝΕΛ. Βλ. και *Εφημερίδα των Συντακτών* 21.10.2013.

¹³ Βλ. Καζάκος, Πάνος «Μετά το Μνημόνιο. Ευκαιρίες και περιορισμοί στο ευρωπαϊκό σύστημα» στην εφημερίδα *τα Νέα* 8.10.2013.

Επίσης,

- η πορεία θα ελέγχεται στενότερα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την οποία οι κυβερνήσεις θα πρέπει να συμφωνούν «πρόγραμμα δημοσιονομικής και οικονομικής εταιρικής σχέσης»,
- ο προϋπολογισμός θα ελέγχεται από ανεξάρτητες αρχές.¹⁴

Επομένως, επίκειται νέα προσαρμογή των δημοσιονομικών μας θεσμών στο δημοσιονομικό καθεστώς της ΕΕ.

Σε αυτό το πλαίσιο, **η πολιτική της χώρας μπορεί να βελτιωθεί, επεξεργαζόμενη ένα εθνικό σχέδιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη εντός της ΕΕ και της Ευρωζώνης**. Γεγονός είναι ότι προς αυτή την κατεύθυνση εργάζονται κόμματα, επαγγελματικοί φορείς και ερευνητικά κέντρα (ΚΕΠΕ, ΙΟΒΕ, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet του Πανεπιστημίου Αθηνών¹⁵).

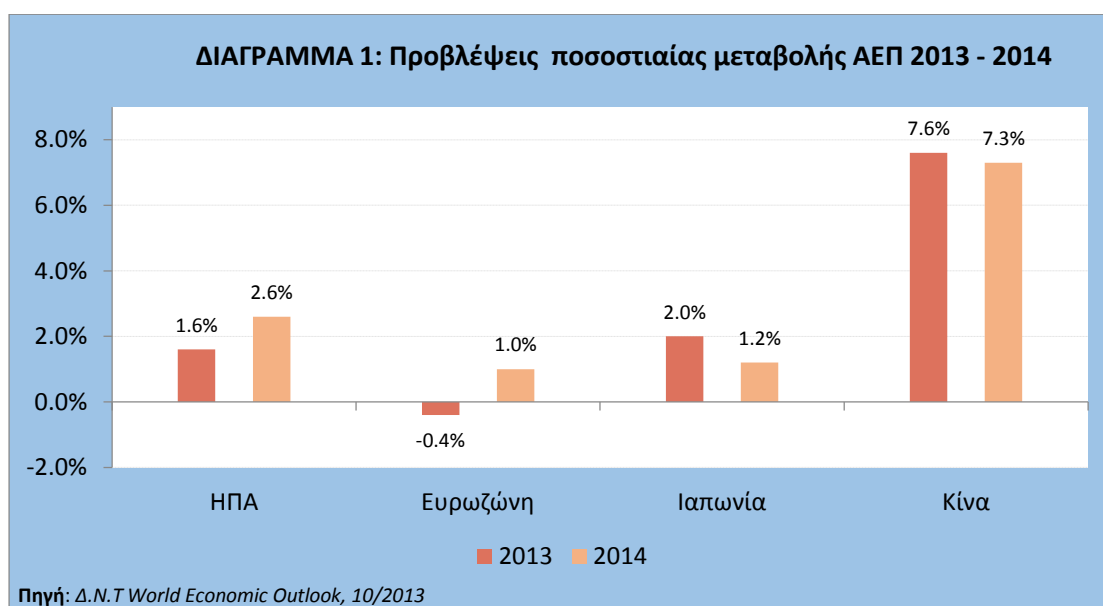
¹⁴ Τα παραπάνω προβλέπονται κυρίως στο λεγόμενο «δημοσιονομικό σύμφωνο» (fiscal compact). Περιλαμβάνεται στη Συνθήκη για τη Σταθερότητα, συντονισμό και διακυβέρνηση στην ΟΝΕ. Βλέπε όμως και κανονισμούς αριθ. 473/2013 σχετικά με τις κοινές διατάξεις για παρακολούθηση και αξιολόγηση των σχεδίων προϋπολογισμού, που τροποποιήθηκε με τον (ΕΕ) αριθ. 877/2013, (ΕΕ) αριθ. 472 / 2013 για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στην Ζώνη του Ευρώ. Ο τελευταίος στο άρθρο 14 προβλέπει ότι «Τα κράτη μέλη παραμένουν υπό εποπτεία μετά το πρόγραμμα εφόσον δεν έχει εξοφληθεί τουλάχιστον το 75 % της χρηματοδοτικής συνδρομής που έχει ληφθεί από ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη, τον ΕΜΧΣ, τον ΕΜΣ ή το ΕΤΧΣ. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να παρατείνει τη διάρκεια της άσκησης εποπτείας μετά το πρόγραμμα σε περίπτωση που εξακολουθεί να υπάρχει κίνδυνος για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα του οικείου κράτους μέλους. Η πρόταση της Επιτροπής θεωρείται ότι έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο, εκτός αν το Συμβούλιο αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία να την απορρίψει μέσα σε 10 ημέρες από την έγκρισή της από την Επιτροπή».

¹⁵ Το Κέντρο Αριστείας δημοσίευσε πρόσφατα μια κωδικοποίηση των σχετικών ιδεών με την επιμέλεια των Καζάκου, Π., Μαραβέγια Ν. και Βαληνάκη, Ι. και με τον τίτλο *Η έξοδος από την κρίση: Εφαρμοσμένες εναλλακτικές προτάσεις*, Αθήνα, Οκτώβριος 2013.

1. Η Οικονομική συγκυρία

1.1. Η ανάσχεση της ύφεσης στην Ευρωζώνη αλλά και στην Ελλάδα ξεκίνησε

Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία για το δεύτερο τρίμηνο του 2013, η Ευρωζώνη επιστρέφει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μετά από έξι συνεχόμενα τρίμηνα ύφεσης. Για όλο το έτος προβλέπεται ύφεση γύρω στο -0,5% ενώ για το 2014 προβλέπεται ανάπτυξη της τάξης του 1%. Οι άλλες μεγάλες οικονομίες θα κινηθούν ανοδικά. Οι ΗΠΑ με ρυθμό 1,6% ενώ η Ιαπωνία με 2%. Γενικά διαφαίνεται μία ισχυροποίηση των αναπτυσσόμενων οικονομιών και επιβράδυνση της ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων.

Για την Ελλάδα, το προσχέδιο του προϋπολογισμού 2014 προβλέπει ύφεση -4% για το 2013 χαμηλότερα από την πρόβλεψη -4,2% της τελευταίας αναθεώρησης του 2ου Προγράμματος Σταθεροποίησης της Ελληνικής Οικονομίας (Ιούλιος 2013). Η συγκεκριμένη βελτίωση οφείλεται κυρίως στις καλύτερες των αναφερομένων επιδόσεις του εξωτερικού τομέα (κυρίως στον τουρισμό) της οικονομίας. Για το 2014 προβλέπεται θετικός ρυθμός ανάπτυξης 0,6%.

1.2. Η ανεργία εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλή, όμως παρατηρείται αύξηση της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ¹⁶, το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας τον Ιούλιο του 2013 ανήλθε σε 27,6% έναντι 25,0% τον Ιούλιο του 2012 και 27,5% τον Ιούνιο του 2013. Το σύνολο των απασχολούμενων κατά τον Ιούλιο του 2013 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.610.549 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.374.054 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.375.636 άτομα. Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 136.714 άτομα σε σχέση με τον Ιούλιο του 2012 (μείωση 3,6%) και κατά 14.219 άτομα σε σχέση με τον Ιούνιο του 2013 (μείωση 0,4%). Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά

¹⁶ Δελτίο Τύπου στις 10/10/2013: « Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιούλιος 2013 ».

126.451 άτομα σε σχέση με τον Ιούλιο του 2012 (αύξηση 10,1%) και κατά 729 άτομα σε σχέση με τον Ιούνιο του 2013 (αύξηση 0,1%). Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν κατά 21.830 άτομα σε σχέση με τον Ιούλιο του 2012 (αύξηση 0,7%) και κατά 7.863 άτομα σε σχέση με το Ιούνιο του 2013 (αύξηση 0,2%).

Στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε την διαφοροποίηση της ανεργίας στους άνδρες και τις γυναίκες καθώς και την διαχρονική τους εξέλιξη. Τον Ιούλιο του 2013, η ανεργία των ανδρών ήταν 25%, ενώ αυτή των γυναικών ήταν 31,1%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο: Ιούλιος 2008 - 2013						
Φύλο	Ιούλιος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Άνδρες	4,9	6,8	10,0	15,0	22,1	25,0
Γυναίκες	11,0	13,2	16,0	21,4	28,8	31,1
Σύνολο	7,4	9,5	12,5	17,7	25,0	27,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Αύξηση σε σχέση με πέρυσι παρατηρούμε στην ανεργία όλων των ηλικιακών ομάδων. Όπως είναι γνωστό η ανεργία διαφοροποιείται έντονα με βάση την ηλικία. Η ανεργία είναι σαφώς υψηλότερη στις ηλικιακές ομάδες 15-24 ετών (55,1%) και 25-34 ετών (36,2%) απ' ό,τι στο σύνολο του πληθυσμού (27,6%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Ποσοστό ανεργίας, κατά ομάδες ηλικιών: Ιούλιος 2008 - 2013						
Ομάδες ηλικιών	Ιούλιος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-24 ετών	22,1	24,3	31,9	42,6	54,9	55,1
25-34 ετών	10,4	13,0	16,4	24,9	32,0	36,2
35-44 ετών	5,9	7,9	10,5	14,6	21,5	24,1
45-54 ετών	4,1	6,4	8,6	12,2	18,6	20,5
55-64 ετών	2,9	4,7	5,9	8,7	13,9	14,8
65-74 ετών	1,5	1,0	1,5	2,8	4,9	12,5
Σύνολο	7,4	9,5	12,5	17,7	25,0	27,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 3, κατά το μήνα Σεπτέμβριο 2013 καταγράφεται αύξηση της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, καθώς προκύπτει θετικό ισοζύγιο προσλήψεων - αποχωρήσεων κατά 63.122 νέες θέσεις εργασίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις ροές μισθωτής απασχόλησης, οι αναγγελίες πρόσληψης ανήλθαν σε 165.623 (η υψηλότερη διαχρονικά επίσημα καταγεγραμμένη μηνιαία επίδοση από το 2001), ενώ οι αποχωρήσεις σε 102.501¹⁷. Το ισοζύγιο του Σεπτεμβρίου 2013 είναι αυξημένο σε σχέση με το αντίστοιχο του Σεπτεμβρίου 2012 (το οποίο ήταν επίσης θετικό στις 2.384 θέσεις εργασίας) κατά 60.738 περισσότερες νέες θέσεις εργασίας και η επίδοση αυτή βασίζεται, κυρίως, στις νέες αναγγελίες πρόσληψης που είναι περισσότερες του περσινού Σεπτεμβρίου κατά 77.682 προσλήψεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι η θετική επίδοση του ισοζυγίου ροών του μηνός

¹⁷ Από τις 102.501 συνολικά αποχωρήσεις, οι 42.876 προήλθαν από οικειοθελείς αποχωρήσεις και οι 59.625 από καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου ή λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου.

Σεπτεμβρίου 2013 είναι η μεγαλύτερη θετική επίδοση οποιουδήποτε αντίστοιχου καταγεγραμμένου μηνός Σεπτεμβρίου μέχρι σήμερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Ροές μισθωτής απασχόλησης στον Ιδιωτικό Τομέα						
(σε θέσεις εργασίας)	Σεπτέμβριος 2013 (1)	Σεπτέμβριος 2012 (2)	Διαφορά (1 – 2)	Α' Εννεάμηνο 2013 (3)	Α' Εννεάμηνο 2012 (4)	Διαφορά (3-4)
I. Προσλήψεις	165.623	87.941	77.682	802.881	640.126	162.755
II. Αποχωρήσεις	102.501	85.557	16.944	637.179	606.480	30.699
A. Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου και λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου	59.625	59.191	434	413.932	419.226	-5.294
B. Οικειοθελείς αποχωρήσεις	42.876	26.366	16.510	223.247	187.254	35.993
III. Ισοζύγιο (I-II)	63.122	2.384	60.738	165.702	33.646	132.056

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ

Ειδικότερα, ο μήνας Σεπτέμβριος 2013 είναι ο έβδομος συνεχόμενος μήνας με θετικό ισοζύγιο στις ροές μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, με αποτέλεσμα αυτή η θετική εξέλιξη να αποτυπώνεται και στα στοιχεία για το εννεάμηνο του έτους. Συγκεκριμένα, αθροιστικά για την περίοδο Ιανουάριος - Σεπτέμβριος 2013, οι αναγγελίες προσλήψεων ανήλθαν στις 802.881 θέσεις εργασίας, παρουσιάζοντας σε ετήσια βάση αύξηση κατά 25,4%, και οι αποχωρήσεις έφτασαν τις 637.179¹⁸. Έτσι, το ισοζύγιο των ροών μισθωτής απασχόλησης του πρώτου εννεάμηνου του 2013 είναι θετικό και διαμορφώνεται στις 165.702 νέες θέσεις εργασίας, συνιστώντας, όπως και τους τελευταίους μήνες, μια ενθαρρυντική επίδοση, καθώς το εν λόγω επίπεδο είναι σημαντικά υψηλότερο του αντίστοιχου ισοζυγίου του πρώτου εννεάμηνου του 2012, που ανήλθε στις 33.646 θέσεις εργασίας, αλλά αποτελεί και την υψηλότερη επίδοση εννεάμηνου έτους από οποιοδήποτε αντίστοιχο καταγεγραμμένο εννεάμηνο μέχρι σήμερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Ισοζύγιο ροών μισθωτής απασχόλησης (2001-2013)		
Έτος	Ισοζύγιο ροών εννεάμηνο	Ισοζύγιο ροών Σεπτεμβρίου
2001	79.181	6.161
2002	124.156	7.818
2003	78.022	874
2004	111.178	-6.783
2005	78.147	4.108
2006	92.246	5.138
2007	73.502	-1.764
2008	101.855	-554
2009	18.394	-6.550
2010	34.137	-15.797
2011	11.078	-11.375
2012	33.646	2.384
2013	165.702	63.122

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ

¹⁸ Από τις 637.179 συνολικά αποχωρήσεις, οι 223.247 προήλθαν από οικειοθελείς αποχωρήσεις και οι 413.932 από καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου ή λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου.

Συγκρίνοντας τα στατιστικά στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ και από το σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, παίρνουμε δύο αρκετά διαφορετικές εικόνες και συγκεκριμένα στην πρώτη ότι μάλλον αυξάνεται η ανεργία και στην δεύτερη ότι μάλλον πρέπει να έχει μειωθεί. Πράγματι, μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου, παρατηρείται στη μη εποχικά διορθωμένη εκτίμηση του αριθμού των ανέργων μείωση της τάξης των 87.000 ατόμων. Όμως, όπως τονίζει η ΕΛΣΤΑΤ, η μείωση αυτή δεν αντανακλάται στα εποχικά προσαρμοσμένα αποτελέσματα διότι η εποχική διόρθωση απαιτεί ένα ικανό αριθμό «παρατηρήσεων» (μηνιαίων αποτελεσμάτων) για να διαγνώσει μεταβολή στην τάση εξέλιξης ενός μεγέθους¹⁹.

1.3. Δημιουργούνται πρωτογενή πλεονάσματα μετά από πολλά χρόνια

Μετά από πολλά χρόνια, η χώρα παρουσιάζει πρωτογενή πλεονάσματα. Με βάση το προσχέδιο του Προϋπολογισμού 2014, το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος εκτιμάται στα € 340 εκατ. (0,2% του ΑΕΠ) το 2013, ενώ αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω στα € 2,84 δισ. (1,6% του ΑΕΠ) το 2014. Η δημοσιονομική προσαρμογή έχει ως τελικό στόχο τη διαμόρφωση του πρωτογενούς πλεονάσματος σε 4,5% του ΑΕΠ το 2016 και σε επίπεδα άνω του 4,0% του ΑΕΠ μετά το 2016. ***Χωρίς να υποβαθμίζεται η τεράστια σημασία της επίτευξης πρωτογενούς πλεονάσματος, τονίζεται η ανάγκη της βιωσιμότητας του. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητο να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν πολιτικές που θα ξεπερνούν τα όρια των συμβατικών δεσμεύσεων της χώρας με τους δανειστές. Αυτές οι πολιτικές πρέπει να εντάσσονται σε ένα συνολικό σχεδιασμό, πρώτον, μακροχρόνιας στόχευσης, αλλά και κατά τομείς και κλάδους και δεύτερο, άμεσης απόδοσης, προκειμένου να υπάρξουν άμεσες λύσεις σε επείγοντα προβλήματα, όπως η μείωση της ανεργίας, η έξοδος από την ύφεση με επενδύσεις και η αύξηση των εξαγωγών.***

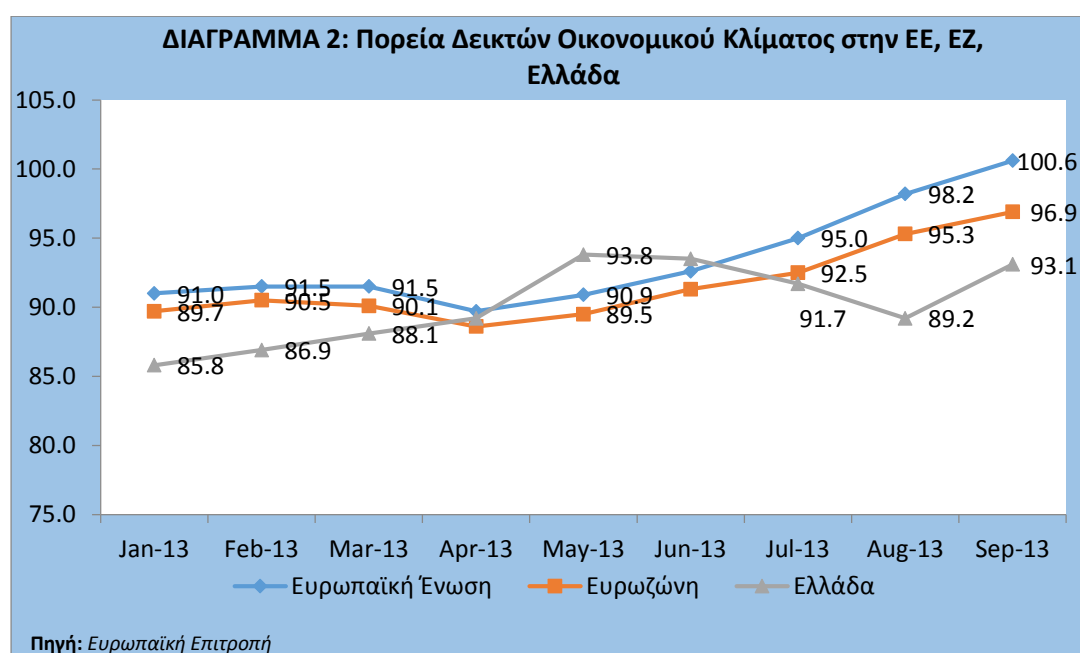
1.4. Ο Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος μειώθηκε οριακά

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα το τρίτο τρίμηνο του 2013, παρουσιάζει μια μικρή μέση ποσοστιαία μείωση κατά 0,9% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο διακόπτοντας έτσι την ανοδική πορεία που παρατηρήθηκε τα δύο προηγούμενα τρίμηνα του 2013. Ωστόσο, βασικό χαρακτηριστικό της πορείας του δείκτη κατά τη διάρκεια του τρίτου τριμήνου είναι η μεγάλη διακύμανση που παρουσιάζει. Συγκεκριμένα, ενώ τον Αύγουστο μειώθηκε κατά 2,7% σε σχέση με τον Ιούλιο, τον Σεπτέμβριο αυξήθηκε κατά 4,4%.

Η οριακή επιδείνωση του δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίτο τρίμηνο του 2013 οφείλεται κυρίως στην επιδείνωση των επιμέρους δεικτών της Καταναλωτικής εμπιστοσύνης (μέση τριμηνιαία μείωση κατά 8,9% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο) και του Λιανικού εμπορίου (μέση τριμηνιαία μείωση κατά 6,2% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο) ενώ ο δείκτης των Υπηρεσιών εμφανίζει σημαντική βελτίωση (μέση τριμηνιαία αύξηση κατά 44,4% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο), όπως επίσης και ο δείκτης των Κατασκευών (μέση

¹⁹ Τα χαρακτηριστικά που μελετά η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ - αριθμός απασχολούμενων, ανέργων, κλπ. - εμφανίζουν έντονες εποχικές διακυμάνσεις: Για παράδειγμα, στην Ελλάδα η απασχόληση αυξάνεται το καλοκαίρι λόγω του τουρισμού (αν δεν υπάρχουν αντισταθμιστικοί παράγοντες). Δεδομένου ότι η τάση ενός μεγέθους παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τις διακυμάνσεις γύρω από την τάση, η ΕΛΣΤΑΤ χρησιμοποιεί την τεχνική της εποχικής προσαρμογής, μια στατιστική τεχνική που «απομακρύνει» την επίδραση της εποχικότητας από μια χρονολογική σειρά, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο περισσότερο ορατή την υποκείμενη τάση στη μεταβολή ενός μεγέθους.

τριμηνιαία αύξηση κατά 26,1% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο). Τέλος ο δείκτης της Βιομηχανίας παρουσιάζει μηδενική μέση μεταβολή μεταξύ των δύο διαδοχικών τριμήνων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιδείνωση του δείκτη Οικονομικού Κλίματος θα ήταν μεγαλύτερη αν δεν υπήρχε η πολύ μεγάλη αύξηση του δείκτη Υπηρεσιών που άλλωστε ήταν αναμενόμενη καθώς το τρίτο τρίμηνο κάθε έτους κορυφώνεται η τουριστική κίνηση στη χώρα και συνεπώς και οι προσδοκίες για βελτίωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο τομέα των Υπηρεσιών. Ο δείκτης Υπηρεσιών συμβάλλει κατά 30% στη τελική διαμόρφωση του δείκτη Οικονομικού Κλίματος. Αρνητικά φαίνεται να επιδρά στις επιχειρηματικές προσδοκίες η παρατηρούμενη μείωση της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα (επιχειρήσεων και νοικοκυριών), από τις εγχώριες τράπεζες παρά την επιτυχή ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης τους. Στην Ευρωζώνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος συνεχίζει την ανοδική πορεία των δύο προηγούμενων τριμήνων του 2013 εμφανίζοντας το τρίτο τρίμηνο μια μέση ποσοστιαία αύξηση κατά 7,5% και 5,7% αντίστοιχα σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο, λόγω της παρατηρούμενης εντυπωσιακής μέσης τριμηνιαίας αύξησης των επιχειρηματικών προσδοκιών σε όλους τους τομείς και κυρίως στο τομέα των Υπηρεσιών (κατά 81,3% και 45,7% αντίστοιχα) και της Βιομηχανίας (κατά 38,0% και 33,8% αντίστοιχα). Οι επιμέρους δείκτες της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών συμβάλλουν κατά 40% και 30% αντίστοιχα στη τελική διαμόρφωση του δείκτη Οικονομικού Κλίματος.

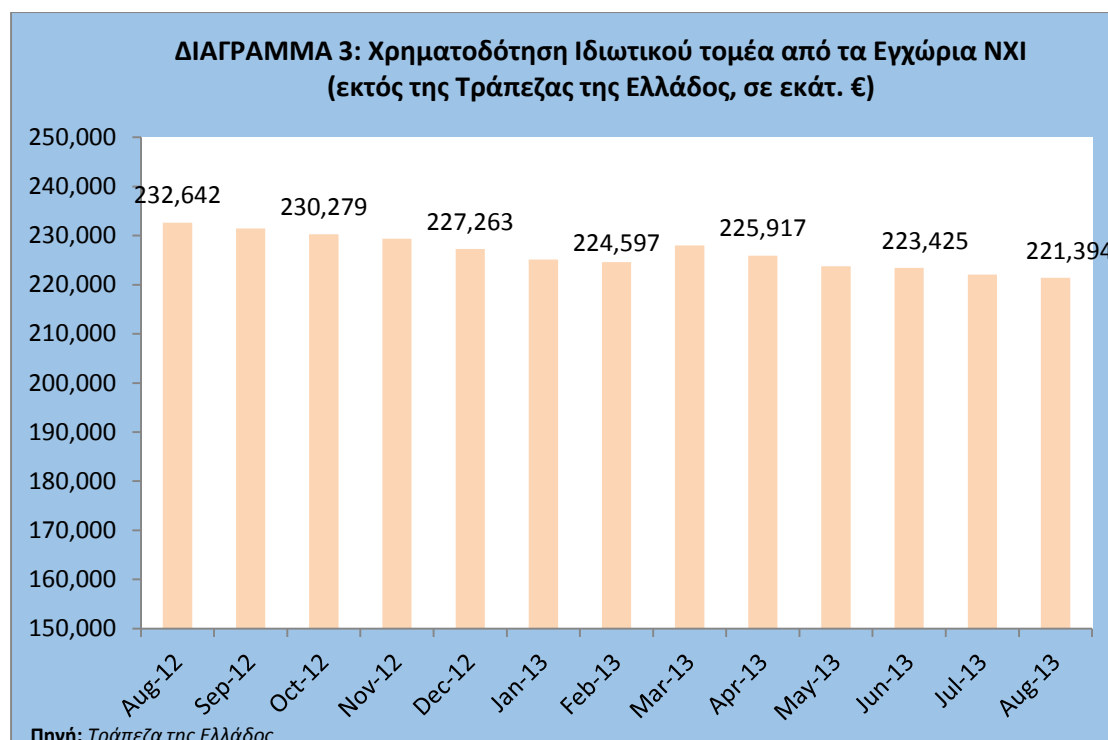

1.5. Η Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα συνεχίζει να υποχωρεί

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα (δάνεια επιχειρήσεων και νοικοκυριών) από τις εγχώριες τράπεζες συνεχίζει να υποχωρεί κυρίως λόγω της εκτίμησης του κινδύνου από τη πλευρά των τραπεζών και των προβλημάτων των επιχειρήσεων λόγω της ύφεσης. Ωστόσο, ο ρυθμός μείωσης παρουσίασε μια οριακή επιβράδυνση για δεύτερο συνεχόμενο μήνα. Επιπλέον, κάποιες κινήσεις πιστωτικής επέκτασης, μέσω της πρόσφατης μείωσης των

επιτοκίων καταθέσεων και δανείων των τραπεζών αναμένεται να έχουν θετικό αντίκτυπο στην ρευστότητα της οικονομίας.

Τα δάνεια στην Ελλάδα ανέρχονται τον Αύγουστο στα € 221,4 δισ. και είναι μειωμένα κατά 0,3% σε σχέση με τον Ιούλιο και κατά 4,83% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους. Από τα € 221,4 δισ. τα € 105,5 δισ. είναι επιχειρηματικά και τα € 102,5 δισ. είναι δάνεια προς τα νοικοκυριά. Από τα δάνεια προς τα νοικοκυριά τα € 71,7 δισ. είναι στεγαστικά και τα € 29,2 δισ. καταναλωτικά

Το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο των καταθέσεων (περιλαμβάνονται καταθέσεις όψεως, ταμειυτηρίου, προθεσμίας) διαμορφώνεται τον Αύγουστο στο 2,10%. Ενώ τα επιτόκια στις προθεσμιακές καταθέσεις έχουν υποχωρήσει σημαντικά από το 5% στο 3,5% με στόχο το 3%.

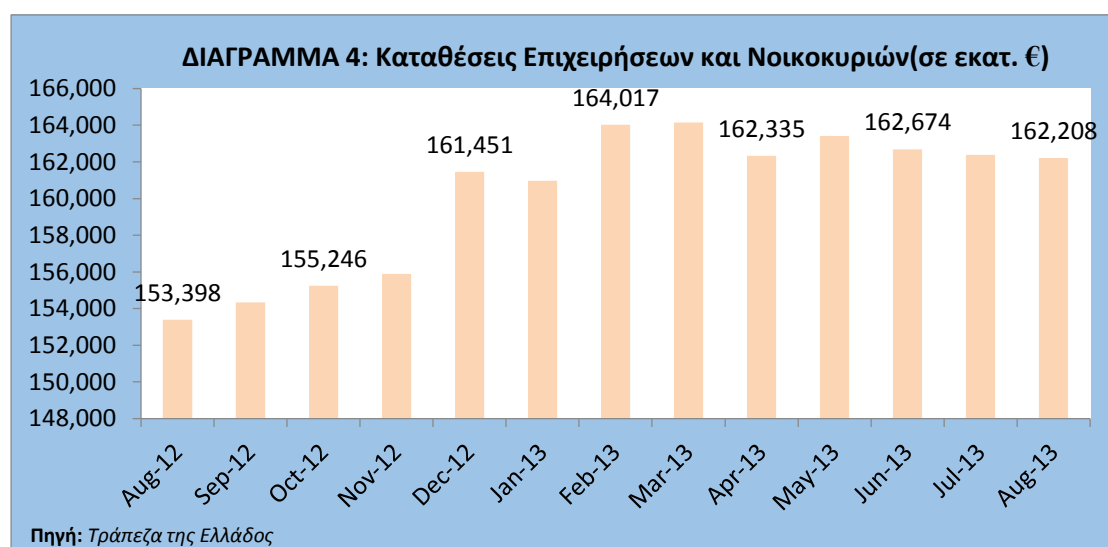
Τον ίδιο μήνα το μέσο σταθμισμένο επιτόκιο του συνόλου των δανείων ήταν στο 5,54% (περιλαμβάνονται στεγαστικά - επιχειρηματικά - καταναλωτικά), που σημαίνει ότι το περιθώριο επιτοκίου διαμορφώνεται στις 3,44 μονάδες και ο στόχος είναι να κλείσει κάτω από τις 2,5 μονάδες.

Τον τελευταίο μήνα του τρίτου τριμήνου οι τράπεζες Εθνική και Πειραιώς ανακοίνωσαν μεγάλες μειώσεις στα επιτόκια δανεισμού των επιχειρήσεων, κατά 1,5 μονάδα η ΕΤΕ (βλέπε ανακοίνωση τύπου 19/9 Εθνικής Τράπεζας) και κατά 1 μονάδα η Πειραιώς (βλέπε δελτίο τύπου 2/9 που όμως αφορά και τα επιτόκια των πιστωτικών καρτών και των 6 τραπεζών που βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα της). Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα από τις τράπεζες αποτελεί το βασικό εργαλείο επανεκκίνησης της οικονομίας. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να επισπευσθεί οποιαδήποτε θεσμική πρωτοβουλία έρχεται να απαντήσει στις δυσκολίες χρηματοδότησης ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε συνεργασία με

ευρωπαϊκούς και άλλους θεσμούς. Για παράδειγμα, η ίδρυση ειδικού ταμείου χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

1.6. Οι καταθέσεις των τραπεζών αποδυναμώνονται οριακά

Η καταθετική βάση των τραπεζών εμφανίζει μια στασιμότητα με προοπτικές αποδυνάμωσης, καθώς η κάλυψη των φορολογικών υποχρεώσεων του ιδιωτικού τομέα αναμένεται να επιταχυνθεί τους τελευταίους μήνες του έτους. Οι καταθέσεις του Ιδιωτικού τομέα στις εγχώριες τράπεζες ανήλθαν στα € 162,2 δισ. μειωμένες κατά 1,2 δισ. σε σχέση με το επίπεδο του Μαΐου 2013. Η υπερφορολόγηση, η μείωση των μισθών και των συντάξεων και η διατήρηση των τιμών των αγαθών σε αδικαιολόγητα υψηλά επίπεδα εξανεμίζουν το διαθέσιμο εισόδημα των Ελλήνων και συνεπώς η αποταμίευση αποτελεί τελευταία προτεραιότητα τουλάχιστον για τα χαμηλά και μεσαία εισοδήματα. Δεδομένου ότι η οικονομία συνεχίζει να βρίσκεται σε ύφεση, παρά την υποχώρηση της, είναι αναμενόμενο ότι η επιστροφή των καταθέσεων στις τράπεζες θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την πορεία ανάπτυξης της οικονομίας και την παραγωγή νέου πλούτου, η προέλευση του οποίου δεν πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά στην ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας αλλά στη **γενικότερη παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας που προϋποθέτει μια μακρόπνοη στρατηγική και έναν αποτελεσματικό κεντρικό σχεδιασμό.**

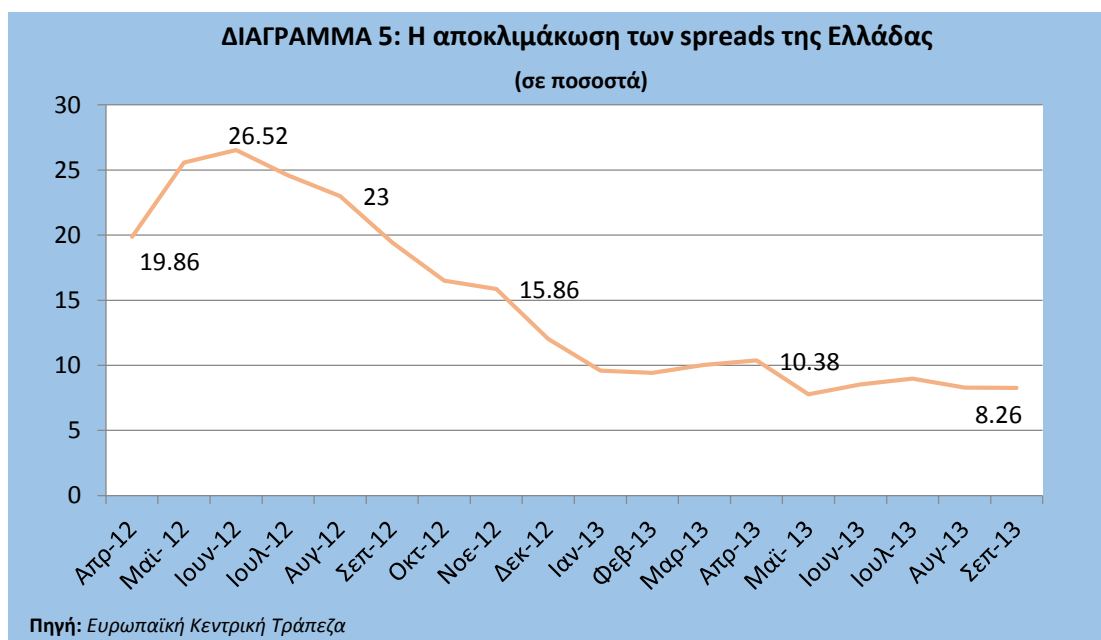

1.7. Τα spreads μειώνονται και ο χρηματιστηριακός δείκτης ανεβαίνει

Τους τελευταίους 14 μήνες περίπου (από τον Ιούνιο του 2012) παρατηρείται μια ραγδαία μείωση των επιτοκίων δανεισμού και άρα των spread της χώρας²⁰. Πιο συγκεκριμένα, από το 26,52% του Ιουνίου 2012, το spread μειώθηκε κάτω του 7% στα μέσα Οκτωβρίου 2013 (ιστορικό χαμηλό από τον Οκτώβριο του 2010). **Γίνεται εύκολα αντιληπτό λοιπόν πως η πρόοδος είναι τεράστια σε σχέση με τα spreads της τάξεως του 30% που αντιμετώπιζε η χώρα στην αρχή της κρίσης.** Να σημειώσουμε πως τον περασμένο Μάιο, ο οίκος

²⁰ Διαφορά στο επιτόκιο μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δεκαετούς ομολόγου.

αξιολόγησης Fitch αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας²¹ σε B- με σταθερή προοπτική και αυτή ήταν η τελευταία μεταβολή στην πιστοληπτική ικανότητα της χώρας μέχρι σήμερα. Αυτό, σε συνδυασμό με την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος έχουν πιέσει ισχυρά τα spreads προς τα κάτω, χωρίς όμως αυτό το θετικό σημάδι να ισοδυναμεί με δυνατότητα άμεσης εξόδου της χώρας στις διεθνείς αγορές για δανεισμό²². Επιπροσθέτως, η μείωση των επιτοκίων της Ελλάδας (που ισοδυναμεί με μείωση και των spreads δεδομένης της ελάχιστης μεταβολής των γερμανικών επιτοκίων) αντανακλά και τη συνεχώς μειούμενη πιθανότητα χρεοκοπίας της χώρας.

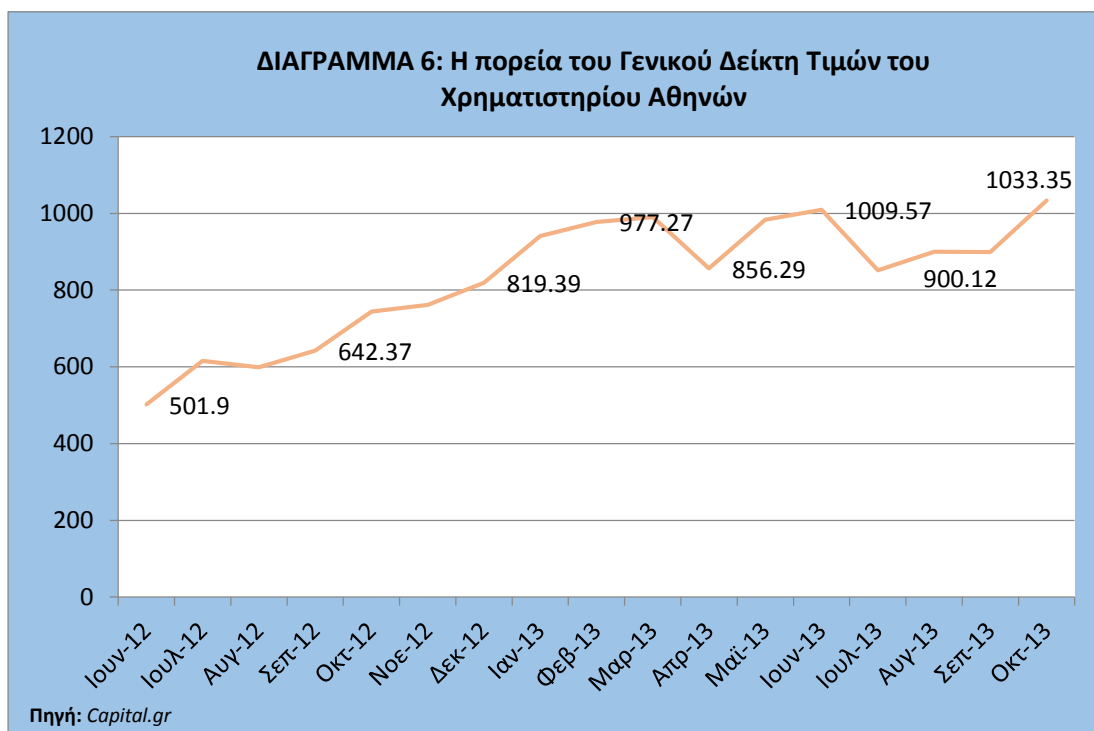

Μια άλλη πολύ θετική εξέλιξη για την ελληνική οικονομία αποτελεί και η ανοδική πορεία του χρηματιστηριακού δείκτη κατά τον τελευταίο ενάμισι περίπου χρόνο, όπως απεικονίζει το ακόλουθο διάγραμμα 5. Πιο συγκεκριμένα, από τις 500 μονάδες περίπου τον Ιούνιο του 2012, βρέθηκε να προσεγγίζει τις 1200 μονάδες στα μέσα Οκτωβρίου 2013. Σε αυτήν την εντυπωσιακή άνοδο των τελευταίων εβδομάδων οδηγό αποτελεί ο κλάδος των τραπεζικών μετοχών, ο οποίος σημειώνει εντυπωσιακές επιδόσεις και συμπαρασύρει και το γενικό δείκτη τιμών. Η αισιοδοξία περί επανιδιωτικοποίησης των τραπεζών και επιστροφής των χρημάτων που δανείστηκαν πίσω στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) έχουν μεταξύ άλλων συνεισφέρει σημαντικά. Παρ' όλα αυτά πρέπει να επισημάνουμε τη μεγάλη μεταβλητότητα (volatility) που παρουσιάζει ο γενικός δείκτης από την αρχή του χρόνου. Αυτό μπορεί να αποδοθεί είτε σε απόπειρες κερδοσκοπίας από επενδυτές είτε στο ασταθές κλίμα και στις αβεβαιότητες που ενυπάρχουν ακόμα στην ελληνική οικονομία. **Σε κάθε περίπτωση όμως, αυτή η άνοδος, ιδιαίτερα του τραπεζικού κλάδου, (αν δεν πρόκειται περί πρόσκαιρης κερδοσκοπικής δραστηριότητας) είναι πιθανόν να αποτελεί προάγγελο καλών μηνυμάτων για την ελληνική οικονομία και τον τραπεζικό τομέα, καθώς ο χρημα-**

²¹ Αναλυτικά βλέπε στην ιστοσελίδα <http://www.pdma.gr/index.php/el/debt-strategy-gr/public-debt-gr/crediting-gr>.

²² Επιτόκια δανεισμού (και όχι spread) μεγαλύτερα του 7% θεωρούνται ασύμφορα και καθιστούν εκρηκτική τη δυναμική του χρέους.

τιστηριακός δείκτης θεωρείται από πολλούς ένας αξιόπιστος προεξοφλητικός μηχανισμός.

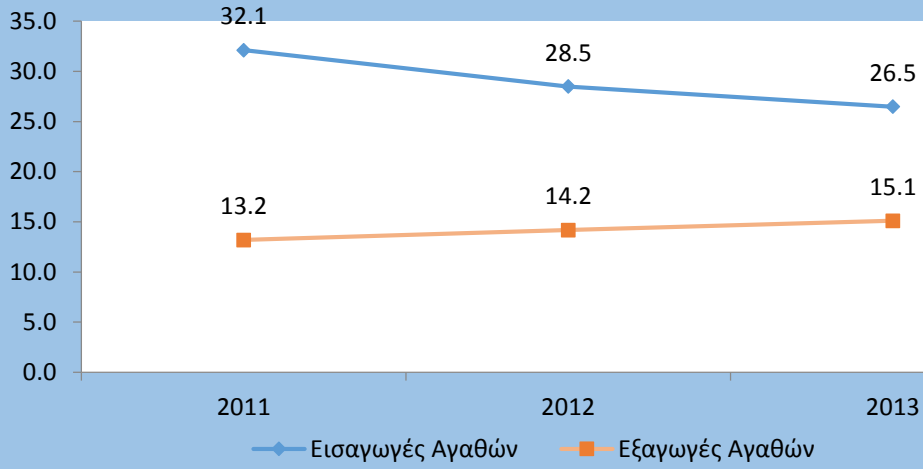

1.8. Εφικτός είναι πλέον ο στόχος για περιορισμένο ή μηδενικό έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών παρουσίασε πλεόνασμα € 1,6 δισ. ευρώ το οκτάμηνο Ιανουαρίου - Αυγούστου, κατά € 5,3 δισ. ευρώ μεγαλύτερο σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012²³. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το πλεόνασμα στηρίζεται στις πολύ καλές τουριστικές επιδόσεις και σε αυξημένες κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε., αλλά και στη βελτίωση των εξαγωγών το οκτάμηνο αν και τον Αύγουστο του 2013 σημειώθηκε αναστροφή της ανοδικής τους τάσης.

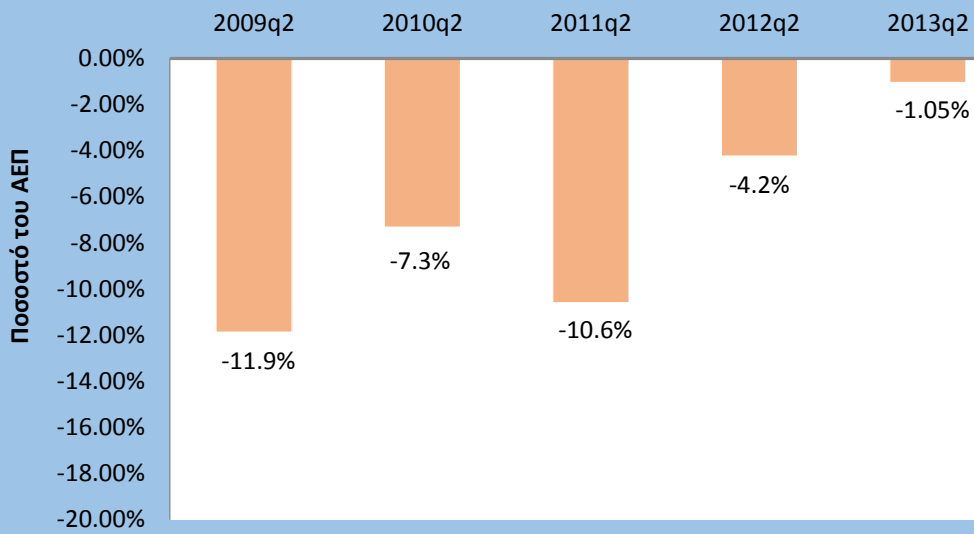
²³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Εισαγωγές και Εξαγωγές Αγαθών Ιανουάριος - Αύγουστος 2011-2013 (σε δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ως ποσοστό του ΑΕΠ) 2009q2-2013q2

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

2. Η Εκτέλεση του Προϋπολογισμού

2.1. Η γενική εικόνα

Ο Τακτικός Προϋπολογισμός (έσοδα – δαπάνες) παρουσιάζει Πρωτογενές Πλεόνασμα 1.385 εκατ. ή 0,76 % του ΑΕΠ και συνολικό έλλειμμα (με τους τόκους) 3.904 ή 2,13 % του ΑΕΠ. Το συνολικό έλλειμμα του Τακτικού Προϋπολογισμού είναι μικρότερο κατά 3.370 εκατ. ή 46,3% έναντι του στόχου του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (έλλειμμα 7.274 εκατ.).

Αντιστοίχως το ΠΔΕ εμφανίζει πλεόνασμα 1.247 εκατ. (4.013 έσοδα – 2.766 δαπάνες) έναντι ελλείμματος 1.000 εκατ. που προέβλεπε το Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (224,7 %)

Έτσι ο Κρατικός Προϋπολογισμός εμφανίζει πρωτογενές πλεόνασμα 2.632 εκατ. ή 1,44 % του ΑΕΠ και συνολικό έλλειμμα (με τους τόκους) στα 2.657 εκατ. ή 1,45 % του ΑΕΠ.

Το Πρωτογενές Αποτέλεσμα (πλεόνασμα) είναι μικρότερο κατά 5.506 εκατ. ή 191,6 % έναντι του στόχου του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 που προέβλεπε πρωτογενές έλλειμμα 2.874 εκατ.

Αντιστοίχως μικρότερο από το στόχο του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (8.274 εκατ.) κατά 5.617 εκατ. ή 67,9 % εμφανίζεται και το συνολικό έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού.

Τα Έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού

Τα Καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού (Καθαρά έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού και Έσοδα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων) είναι 38.729 +2.034 εκατ. ή +5,5 % σε σχέση με το στόχο Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (36.695 εκατ.).

Τα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού είναι 34.716, + 1.371 εκατ. ή +4,1% σε σχέση με το στόχο Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (33.345).

Ωστόσο, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι τα τακτικά έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού ανήλθαν στα 32.888 εκατ. εμφανίζοντας υστέρηση κατά 450 εκατ. ή 1,3% έναντι του στόχου του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (33.338 εκατ.).

Ειδικότερα το σκέλος των φορολογικών εσόδων (άμεσοι + έμμεσοι φόροι) υπολογίστηκε σε 31.097 εκατ. και παρουσιάζει υστέρηση 455 εκατ. ή 1,4% έναντι του στόχου του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (31.552 εκατ.).

Πιο αναλυτικά οι άμεσοι φόροι ανήλθαν σε 13.916 εκατ. εμφανίζοντας υστέρηση 170 εκατ. ή 1,2 % έναντι του έναντι του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (14.086 εκατ.) ενώ οι έμμεσοι φόροι ανήλθαν σε 17.181 εκατ. υστερώντας κατά 285 εκατ. ή 1,6% του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (17.466 εκατ.).

Από τους άμεσους φόρους υπέρβαση κατά 55 εκατ. ή 2,8% έναντι των στόχων εμφανίζουν οι ο φόροι στην περιουσία ενώ υστέρηση κατά 111 εκατ. ή 3,7% έναντι του στόχου παρουσιάζει ο φόρος εισοδήματος. Η υστέρηση αυτή οφείλεται, αποκλειστικά στην απόκλιση κατά 208 εκατ. έναντι του στόχου που παρουσιάζουν τα έσοδα από το φόρο φυσικών προσώπων.

Από τους έμμεσους φόρους υπέρβαση έναντι των στόχων εμφανίζουν οι φόροι συναλλαγών²⁴ κατά 57 εκατ. ή 0,6% έναντι του στόχου και οι έμμεσοι φόροι ΠΟΕ κατά 121 εκατ. ή 36,8% έναντι του στόχου. Αντίθετα σημαντική υστέρηση κατά 503 εκατ. ή 8,1% έναντι του στόχου εμφανίζουν οι φόροι κατανάλωσης²⁵ (Για πιο αναλυτικά στοιχεία βλ. παρακάτω).

Η υστέρηση των τακτικών εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού υπερκαλύπτεται:

- από την σημαντική υπέρβαση, κατά 1.240 εκατ. ή 62,4%, έναντι του στόχου που παρουσιάζουν τα μη τακτικά έσοδα τα οποία ανήλθαν σε 3.228 εκατ. (στόχος Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 1980 εκατ.) Η υπέρβαση αυτή οφείλεται στην μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του ΕΔ στα χαρτ/κια των ΚΤ του Ευρ/τος (ANFAs & SMPs) που ανήλθαν σε 2.182 εκατ. υπερβαίνοντας κατά 1.321 εκατ. ή 153,4% το στόχο των 861 εκατ. του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016.
- από την υστέρηση κατά 552 εκατ. ή 27% που εμφανίζουν οι επιστροφές φόρων έναντι του στόχου.

Τέλος, τα έσοδα του ΠΔΕ ανήλθαν σε 4012 εκατ. αυξημένα κατά 662 εκατ. ή 19,8% έναντι του στόχου του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (3.350 εκατ.).

Οι Δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού

Οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού (Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού + Δαπάνες ΠΔΕ) ανέρχονται στα 41.386 εκατ. -3.583 εκατ. ή -8% έναντι του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (44.969 εκατ.).

Ειδικότερα οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού φτάνουν στα 38.620 εκατ. μειωμένες κατά 1.909 εκατ. ή 4,9 % έναντι του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (40.619 εκατ.) με ποσοστό εκτέλεσης 72,2 %.

Πιο αναλυτικά οι Πρωτογενείς Δαπάνες ανέρχονται σε 32.259 εκατ. και εμφανίζονται μειωμένες κατά 1.624 εκατ. ή 4,8% έναντι του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (33.883 εκατ.) με ποσοστό εκτέλεσης 71,4%, οι δαπάνες για εξοπλιστικά προγράμματα είναι μειωμένες κατά 126 εκατ. ή 40,8%, οι τόκοι 111 εκατ. ή 2,1% και οι καταπτώσεις εγγυήσεων κατά 146 εκατ. ή 16% σε σχέση με το στόχο του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016.

Αντιστοίχως, οι δαπάνες ΠΔΕ ανέρχονται σε 2.766 εκατ. και εμφανίζουν υστέρηση 1.584 εκατ. ή 36,4 % έναντι του Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 (4.350 εκατ.) με ποσοστό εκτέλεσης 40,4%.

Ειδικότερα, από τις επιμέρους Πρωτογενείς Δαπάνες τα χαμηλότερα ποσοστά κάλυψης έναντι του ετήσιου στόχου έχουν τα εξοπλιστικά προγράμματα (24,4%), η κοινωνική προστασία (40,4%) με το επίδομα θέρμανσης να έχει ποσοστό κάλυψης μόλις 29,3%, οι καταναλωτικές δαπάνες (43,2%) και οι εφημερίες γιατρών (48,9%).

Αντιθέτως, υπέρβαση δαπανών υπάρχει στις αντικριζόμενες δαπάνες με ποσοστό εκτέλεσης 89,4%, στις καταπτώσεις εγγυήσεων σε φορείς εντός γενικής κυβέρνησης σε

²⁴ Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε την υστέρηση κατά 67 εκατ. ή 0,7% στα έσοδα από ΦΠΑ που οφείλεται αποκλειστικά στην υστέρηση κατά 298 εκατ. ή 16% που εμφανίζει ο φόρος πετρελαιοειδών.

²⁵ Στην κατηγορία αυτή σημαντική υστέρηση παρουσιάζει ο ΕΦΚ ενεργειακών προϊόντων κατά 359 εκατ. ή 10,% και τα τέλη κυκλοφορίας κατά 131 εκατ. ή 50,4%.

καθαρή βάση με ποσοστό εκτέλεσης 80,7% και στις επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων με ποσοστό εκτέλεσης 77,7%. Ειδικότερα, όσον αφορά τα Ασφαλιστικά Ταμεία η επιχορήγηση στο ΙΚΑ ανέρχεται στο 80,9% του ετήσιου στόχου, στον ΟΑΕΕ στο 83,6% στον ΟΓΑ στο 80,6 % στο ΝΑΤ στο 82,7% και στον ΤΑΠ-ΟΤΕ 86,9%.

Συμπερασματικά, η καλύτερη του αναμενομένου πορεία των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού οφείλεται κυρίως στην συγκράτηση των Δαπανών για κοινωνική προστασία (ποσοστό κάλυψης 40,4%), των Δαπανών του ΠΔΕ (40,4%), των Δαπανών για εξοπλιστικά προγράμματα (24,4 %) και των καταναλωτικών Δαπανών (43,2%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού στο εννεάμηνο Ιανουάριος- Σεπτέμβριος 2013

	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ				ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ			
	2012	2013		Μεταβολές	2012	2013	Μεταβολές	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Στόχοι Επικαιροποιημέν ου ΜΠΔΣ	Ποσοστιαία μεταβολή Ιαν.-Σεπτ. 2012-2013	Πραγμ.	Εκτιμήσεις Επικαιροποιημένου ΜΠΔΣ 2013-2016	Στόχοι Προϋπολογισμού 2013	Ποσοστιαία διαφορά Στόχου 2013 έναντι του Πραγμ. 2012
<i>σε εκατ. € (τροποποιημένη ταμειακή βάση)</i>	(1)	(2)	(3)	(4)={{(2)- (1)}}/(1)}	(5)	(6)	(7)	(8)={{(7)- (5)}}/(5)}
I. Καθαρά Έσοδα Κρατικού προϋπολογισμού (1α+2 ΠΔΕΕ)	36.701	38.729	36.695	5,53%	51.926	51.863	51.458	-0,9%
1α. Καθαρά Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού (Α+Β-Γ)	34.143	34.716	33.345	1,68%	48.325	46.727	46.322	-4,1%
A. Έσοδα προ επιστροφών φόρων	36.678	36.116	35.326	-1,53%	51.482	49.542	49.137	-4,6%
B. Ειδικά έσοδα από εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου	0	90	61		15	86	86	473,3%
Γ. Επιστροφές φόρων	2.535	1.490	2.042	-41,22%	3.172	2.901	2.901	-8,5%
2 ΠΔΕΔ. Έσοδα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	2.558	4.013	3.350	56,88%	3.601	5.136	5.136	42,6%
II. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού (1β+2 ΠΔΕΔ)	49.420	41.386	44.969	-16,26%	67.615	60.307	62.652	-7,3%
1β. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού (Α+Β+Γ+Δ+Ε)	46.637	38.620	40.619	-17,19%	61.501	53.457	55.802	-9,3%
A. Πρωτογενείς δαπάνες	34.835	32.259	33.883	-7,39%	47.529	45.150	45.050	-5,2%
B. Εξοπλιστικά προγράμματα (σε ταμειακή βάση)	209	183	309	-12,44%	410	750	750	82,9%
Γ. Καταπτώσεις εγγυήσεων, εκ των οποίων σε φορείς εντός της γενικής κυβέρνησης (καθαρή βάση)	573	765	911	33,51%	797	1.027	1.027	28,9%
σε φορείς εκτός της γενικής κυβέρνησης	514	456	486	-11,28%	680	558	558	-17,9%
Δ. Τόκοι (καθαρή βάση)	59	309	425	423,73%	117	469	469	300,9%
Ε. Προμήθεια εκταμίευσης δανείων στο EFSF	10.650	5.289	5.400	-50,34%	12.224	6.400	8.900	-27,2%
370	124	116	-66,49%	541	130	75	-86,1%	
2 ΠΔΕΔ. Δαπάνες Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	2.783	2.766	4.350	-0,61%	6.114	6.850	6.850	12,0%
III. Αποτέλεσμα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (2 ΠΔΕΕ -2 ΠΔΕΔ)	-225	1.247	-1.000	-654,22%	-2.513	-1.714	-1.714	-31,8%
Αποτέλεσμα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων / ΑΕΠ	-0,1%	0,68%	-0,5%		-1,3%	-0,9%	-0,9%	-27,7%
IV. Πρωτογενές Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού (I-II+Δ)	-2.069	2.632	-2.874	-227,21%	-3.465	-2.044	-2.294	-33,8%
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ / ΑΕΠ	-1,1%	1,4%	-1,6%	-234,82%	-1,8%	-1,1%	-1,3%	-29,8%
V. Αποτέλεσμα Τακτικού Προϋπολογισμού (1α-1β)	-12.494	-3.904	-7.274	-68,75%	-13.176	-6.730	-9.480	-28,1%
Αποτέλεσμα ΤΠ / ΑΕΠ	-6,4%	-2,1%	-4,0%	-66,88%	-6,8%	-3,7%	-5,2%	-23,7%
VI. Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού (I-II)	-12.719	-2.657	-8.274	-79,11%	-15.689	-8.444	-11.194	-28,7%
Αποτέλεσμα ΚΠ / ΑΕΠ	-6,6%	-1,5%	-4,5%	-77,86%	-8,1%	-4,6%	-6,1%	-24,4%
ΑΕΠ	194.003	183.049	183.049		194.003	183.049	183.049	

Πηγή : Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (επεξεργασία στοιχείων)

Για την πιο αναλυτική απεικόνιση των λογαριασμών βλ. Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιαν.- Σεπτ. 2013 ΓΛΚ.

2.2. Τα Φορολογικά Έσοδα κατά κατηγορίες

(α) Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων

Τα έσοδα από τον Φόρο Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων για το εννεάμηνο του 2013 διαμορφώθηκαν στα € 5,5 δισ., χαμηλότερα κατά 3,7% έναντι του στόχου και κατά 21,4% συγκριτικά με το εννεάμηνο του προηγούμενου έτους. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι στο σύνολο του 2013, εκτιμάται τα έσοδα από τον Φόρο Φυσικών Προσώπων θα είναι μειωμένα κατά 22,2% συγκριτικά με το 2012 και σε συνέχεια όλων των προηγούμενων μειώσεων²⁶. **Η χαμηλή απόδοση στην περισυλλογή εσόδων από την συγκεκριμένη φορολογική κατηγορία οφείλεται σε σημαντικό ποσοστό στην συνεχιζόμενη ύφεση και στην συρρίκνωση των εισοδημάτων που προκαλεί. Αυτό αντανακλάται και στην αύξηση των ληξιπρόθεσμων χρεών, που προέρχονται από βεβαιωμένους φόρους. Από την άλλη όμως φανερώνει και την μεγάλη έκταση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, δομικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας, που όμως απέκτησαν ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις κατά τα τελευταία χρόνια.**²⁷

(β) Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων

Αρνητική είναι και η εξέλιξη των εσόδων από τον φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων στο εννεάμηνο του 2013, αφού εισπράχτηκαν € 1,1 δισ. υψηλότερα κατά 6,5% έναντι του στόχου και χαμηλότερα κατά 4,4% συγκριτικά με το εννεάμηνο του προηγούμενου έτους. Για το σύνολο του 2013 έχουν προβλεφτεί εισπράξεις από τον Φόρο Εισοδήματος Νομικών Προσώπων ύψους € 1,5 δισ., ποσό που υστερεί κατά 13,8% έναντι των αντίστοιχων πραγματοποιηθέντων εσόδων του 2012.

(γ) Φόροι στην Περιουσία

Σημαντική ήταν η θετική υπέρβαση του στόχου στα έσοδα από Φόρους στην Περιουσία κατά 2,8% για το εννεάμηνο του 2013. Τα παραπάνω έσοδα ανήλθαν στα € 2 δισ.. Αν και υψηλότερο έναντι του στόχου, το παραπάνω ποσό είναι μειωμένο κατά 5% σε σχέση με το εννεάμηνο του 2012, όπου είχε εισπραχθεί το μεγαλύτερο μέρος του ΕΕΤΗΔΕ του 2011. Για το σύνολο του έτους, τα παραπάνω φορολογικά έσοδα αναμένεται να ανέλθουν στα € 3,2 δισ., ποσό υψηλότερο κατά 11,2% σε σύγκριση με τα αντίστοιχα πραγματοποιηθέντα έσοδα του προηγούμενου έτους. Οι Φόροι στην Περιουσία είναι από τις λίγες κατηγορίες φορολογικών εσόδων που αναμένεται να ξεπεράσουν εντός του 2013 τα αντίστοιχα ποσά του 2012. **Επισημαίνεται ωστόσο, ότι η ταυτόχρονη επιβολή του αναθεωρημένου ΕΕΤΗΔΕ καθώς και των ΦΑΠ του 2011 και 2012 ενδέχεται να οδηγήσει σε υπερβολική φορολόγηση της περιουσίας των πολιτών και αυτό με τη σειρά του να αυξήσει το κίνητρο της**

²⁶ Συνεπώς, για το τρέχον έτος, ο στόχος είναι να συλλεχθούν € 7,9 δισ. από τον παραπάνω φόρο.

²⁷ Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποίησε την Τρίτη 29/10 η Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων τα έσοδα από την φορολογία των φυσικών προσώπων ανήλθαν τον Σεπτέμβριο στα 1,12 δισ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 50% έναντι του εκτιμώμενου στόχου για 770 εκατ. ευρώ. Η διαφορά αυτή σχετίζεται με την παράταση των φορολογικών δηλώσεων και την καθυστερημένη εκκαθάριση των δηλώσεων.

φοροδιαφυγής, με αποτέλεσμα αυτό να οδηγήσει πολλούς φορολογούμενους σε ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις απέναντι στο δημόσιο λόγω αδυναμίας πληρωμής.

(δ) Άμεσοι Φόροι Παρελθόντων Οικονομικών Ετών (ΠΟΕ)

Τα έσοδα από Άμεσους Φόρους ΠΟΕ ήταν αυξημένα κατά 52,4% το εννεάμηνο του 2013, έναντι του αντίστοιχου εννεάμηνου του 2012. Εντός του 2013 αναμένεται να συλλεχθούν € 3,3 δισ., ήτοι 82,5% περισσότερα συγκριτικά με τα αντίστοιχα πραγματοποιηθέντα έσοδα του 2012. Τα έσοδα από Άμεσους Φόρους ΠΟΕ περιορίζουν την πτώση των Δημοσίων Εσόδων για το 2013 κατά € 1,5 δισ..

(ε) Έμμεσοι Φόροι

Τα έσοδα από Έμμεσους Φόρους ιστορικά ήταν πάντα υψηλότερα από τα έσοδα από Άμεσους Φόρους και συνεπώς η διακύμανση τους επηρεάζει σημαντικά την εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού. Για το 2013, τα συνολικά έσοδα από Έμμεσους Φόρους εκτιμάται ότι θα είναι μειωμένα έναντι των συνολικών εσόδων του 2012 κατά 6,3%, θα ανέρχονται δε στο ποσό των € 24,4 δισ. Εντός του εννεάμηνου συλλέχθηκαν από Έμμεσους Φόρους € 17,2 δισ., ποσό μικρότερο έναντι του στόχου κατά 1,6% και έναντι του εννεάμηνου του 2012 κατά 8,1%..

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού στο εννεάμηνο Ιανουάριος - Σεπτέμβριος 2013

σε εκατ. € (τροποποιημένη ταμειακή βάση)	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ				ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ			
	2012	2013	Μεταβολές	2012	2013	Μεταβολές	Ποσοστιαία Διαφορά Στόχου 2013 έναντι του Πραγμ. 2012	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Στόχοι Επικαιροποιημένου ΜΠΔΣ	Ποσοστιαία Μεταβολή 2012- 2013	Πραγμ.	Εκτιμήσεις Επικαιροποιημένου ΜΠΔΣ 2013-2016	Στόχοι Προϋπολογισμού 2013	
(1)	(2)	(3)	(4)={{(2)-(1)}/(1)}	(5)	(6)	(7)	(8)={{(7)-(5)}/(5)}	
Σύνολο Καθαρών Εσόδων Κρατικού Προϋπολογισμού (1+2)	36.701	38.728	36.695	5,5%	51.925	51.863	51.458	-0,9%
1. Καθάρως Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού (Α+Β+Γ-Δ)	34.143	34.716	33.345	1,7%	48.325	46.727	46.322	-4,1%
Α. Τακτικά έσοδα (I+ II+ III+ IV)	35.454	32.888	33.338	-7,2%	49.662	47.114	46.709	-5,9%
I. Άμεσοι Φόροι	15.017	13.916	14.086	-7,3%	21.096	20.117	19.877	-5,8%
1. Φόρος Εισοδήματος	9.222	7.969	8.080	-13,6%	13.311	11.065	11.042	-17,0%
Φυσικών προσώπων	6.934	5.451	5.659	-21,4%	9.968	7.759	7.890	-20,8%
Νομικών προσώπων	1.143	1.093	1.026	-4,4%	1.715	1.479	1.479	-13,8%
Ειδικών κατηγοριών	1.145	1.425	1.395	24,5%	1.628	1.827	1.673	2,8%
2. Φόροι στην περιουσία	2.117	2.011	1.956	-5,0%	2.857	3.176	3.176	11,2%
3. Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.477	2.251	2.253	52,4%	1.812	3.307	3.307	82,5%
4. Λοιποί άμεσοι φόροι	2.201	1.685	1.797	-23,4%	3.116	2.569	2.352	-24,5%
II. Έμμεσοι φόροι	18.691	17.181	17.466	-8,1%	26.083	24.604	24.430	-6,3%
1. Φόροι Συναλλαγών ΦΠΑ	11.759	10.738	10.679	-8,7%	15.686	14.372	14.368	-8,4%
<i>πετρελαιοειδών</i>	11.238	10.151	10.218	-9,7%	14.955	13.757	13.717	-8,3%
<i>καπνού</i>	1.954	1.562	1.860	-20,1%	2.567	2.587	2.582	0,6%
<i>λοιπών</i>	537	500	515	-6,9%	729	725	690	-5,3%
Λοιποί φόροι συναλλαγών, από τους οποίους	8.747	8.089	7.843	-7,5%	11.659	10.445	10.445	-10,4%
<i>Μεταβιβάσεις κεφαλαίων</i>	521	587	461	12,7%	731	615	651	-10,9%
<i>Χαρτόσημο</i>	277	376	251	35,7%	387	341	341	-11,9%
<i>Χαρτόσημο</i>	243	210	203	-13,6%	342	272	272	-20,5%
2. Φόροι κατανάλωσης	6.335	5.741	6.244	-9,4%	9.627	9.506	9.336	-3,0%
Φόρος ασφαλιστρών	212	243	227	14,6%	352	315	315	-10,5%
Τέλος ταξινόμησης οχημάτων	38	39	38	2,6%	53	45	45	-15,1%
ΕΦΚ ενεργειακών προϊόντων	3.307	2.946	3.305	-10,9%	4.464	4.550	4.532	1,5%
Λοιποί ΕΦΚ (καπνού κτλ)	2.277	2.157	2.174	-5,3%	3.114	3.055	2.903	-6,8%
Τέλη κυκλοφορίας οχημάτων	246	129	260	-47,6%	1.305	1.228	1.228	-5,9%
Λοιποί φόροι κατανάλωσης	255	227	240	-11,0%	339	313	313	-7,7%
3. Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	359	450	329	25,3%	452	435	435	-3,8%
4. Λοιποί Έμμεσοι φόροι	238	252	214	5,9%	318	291	291	-8,5%
Σύνολο φορολογικών εσόδων (I+II)	33.708	31.097	31.552	-7,7%	47.179	44.721	44.307	-6,1%
III. Απολήψεις από ΕΕ	37	54	104	45,9%	246	236	236	-4,1%
IV. Λοιπά μη φορολογικά έσοδα	1.709	1.737	1.682	1,6%	2.237	2.157	2.166	-3,2%

Σύνολο μη φορολογικών εσόδων (III+IV)	1.746	1.791	1.786	2,6%	2.483	2.393	2.402	-3,3%
B. Μη τακτικά έσοδα (I+II+III+IV)	1.224	3.228	1.988	163,7%	1.820	2.428	2.428	33,4%
Γ. Ειδικά Έσοδα από εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του δημοσίου	0	90	61		15	86	86	473,3%
Σύνολο Εσόδων προ Μείωσης Επιστροφών (A+B+Γ)	36.678	36.206	35.387	-1,3%	51.497	49.628	49.223	-4,4%
Δ. Επιστροφές Εσόδων	2.535	1.490	2.042	-41,2%	3.172	2.901	2.901	-8,5%
2. Έσοδα Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (A+B)	2.558	4.012	3.350	56,8%	3.600	5.136	5.136	42,7%
A. Εισροές από την Ε.Ε.	2.413	3.951	3.200	63,7%	3.434	4.936	4.936	43,7%
B. Ίδια έσοδα	145	61	150	-57,9%	166	200	200	20,5%

Πηγή : Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (επεξεργασία στοιχείων)

Για την πιο αναλυτική απεικόνιση των λογαριασμών βλ. Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιαν.-Σεπτ. 2013 ΓΛΚ

(στ) Φόροι Συναλλαγών

Η περαιτέρω μείωση του ΑΕΠ και η αύξηση της φοροδιαφυγής έχουν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των εκτιμώμενων εσόδων από Φόρους Συναλλαγών (ΦΠΑ και λοιποί φόροι συναλλαγών) για το 2013. Στο σύνολο του τρέχοντος έτους εκτιμάται τα παραπάνω έσοδα να είναι μειωμένα κατά 8,4% έναντι του 2012, αναμένεται συνεπώς να συλλεχθούν € 14,4 δισ.. Τα έσοδα αυτά αυξήθηκαν κατά 0,6% έναντι του εννεαμηνιαίου στόχου και μειώθηκαν κατά 8,7% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2012. Ο συνολικός ετήσιος στόχος για τα έσοδα από τον ΦΠΑ είναι να μειωθούν κατά 8,3%, μετά την πτώση τους κατά 11,4% το 2012²⁸. Όσον αφορά την διάρθρωση των εσόδων του ΦΠΑ του εννεαμήνου, τα έσοδα από ΦΠΑ στον καπνό και τα πετρελαιοειδή μειώθηκαν κατά 6,9% και 20,1% αντίστοιχα έναντι της αντίστοιχης περιόδου το 2012. Οι λοιποί φόροι συναλλαγών αυξήθηκαν κατά 12,7% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2012.

(ζ) Φόροι Κατανάλωσης

Το Υπουργείο Οικονομικών υπολογίζει να συλλέξει € 9,3 δισ. από Φόρους επί της Κατανάλωσης, δηλαδή ποσό οριακά χαμηλότερο από το Φόρο Εισοδήματος επί των Φυσικών και Νομικών Προσώπων μαζί. Ο στόχος αυτός είναι μειωμένος μόνο κατά 3% έναντι των πραγματικών εσόδων του 2012. Οι εισπράξεις του εννεαμήνου όμως παρουσιάστηκαν μειωμένες, τόσο έναντι του εννεαμηνιαίου στόχου (ήτοι μειωμένες κατά 8,1%), όσο και έναντι του αντίστοιχου πραγματικού ποσού του 2012, δηλαδή κατά 9,4%. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στην πτώση των εσόδων από τον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης (καπνού κ.λπ.) κατά 5,3%, στην πτώση των εσόδων από τον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης ενεργειακών προϊόντων κατά 10,9%, λόγω μείωσης της κατανάλωσης πετρελαίου θέρμανσης²⁹, καθώς και στη πτώση των εσόδων από τα Τέλη Κυκλοφορίας Οχημάτων κατά 47,6%. Το 2013 εκτιμάται να εισπραχθούν από τα τέλη κυκλοφορίας έσοδα ύψους € 1,2 δισ., έναντι εσόδων ύψους € 1,3 δισ. το 2012.

(η) Έμμεσοι Φόροι Παρελθόντων Οικονομικών Ετών (ΠΟΕ)

Αν και μικρή σε απόλυτο μέγεθος, πολύ σημαντική ήταν η αύξηση των Έμμεσων Φόρων ΠΟΕ το εννεάμηνο του 2013. Συγκεκριμένα τα έσοδα από τον παραπάνω φόρο ήταν € 450 εκατ., υψηλότερα κατά 25,3% σε σύγκριση με τα πραγματικά έσοδα του εννεάμηνου του 2012 και κατά 36,8% σε σύγκριση με τον στόχο για το ίδιο διάστημα του 2013. Πάντως, στο σύνολο του 2013 αναμένεται πτώση 3,8% σε σύγκριση με τα αντίστοιχα πραγματικά έσοδα του 2012.

(θ) Έσοδα Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων

Σημαντική αύξηση 42,7% εκτιμάται στα Έσοδα του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για το 2013, όπου αναμένεται η συγκέντρωση του ποσού των € 5,1 δισ. Κατά το εννεάμηνο του 2013 τα έσοδα από το ΠΔΕ ήταν €4,0 δισ. αυξημένα κατά 56,9% σε ετήσια βάση και 19,8% σε σχέση με τον αντίστοιχο στόχο του επικαιροποιημένου Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016. Η

²⁸ Το γεγονός αυτό οφείλεται στην υπάρχουσα φοροδιαφυγή, στην αδυναμία των φοροεισπρακτικών μηχανισμών για την σύλληψή της, αλλά και στην εκτεταμένη ύφεση που πλήττει την ελληνική οικονομία.

²⁹ Βλ. δηλώσεις του υφ. Οικονομικών Γ. Μαυραγάνη στην εφημερίδα τα « Νέα », 19.4.2013.

συγκεκριμένη αύξηση οφείλεται στην αύξηση των εισροών από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εισροές από την ΕΕ ήταν € 3,9 δισ. έναντι στόχου € 3,2 δισ.

Σημειώνουμε ότι η αύξηση των εσόδων του ΠΔΕ στο εννεάμηνο στα € 4 δισ. συνολικά, ενισχύει τη δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος στην περίοδο αυτή. **Στο βαθμό όμως που ο στόχος για έσοδα από το ΠΔΕ παραμένει σε € 5,1 δισ. (τόσο στο ΜΠΔΣ 2013-16 όσο και στο προσχέδιο του προϋπολογισμού 2014), η συγκεκριμένη θετική επίδραση στο πρωτογενές αποτέλεσμα μπορεί να θεωρηθεί προσωρινή.**

(ι) Επιστροφές Φόρων

Στο εννεάμηνο 2013, οι επιστροφές φόρων ήταν μειωμένες κατά € 0,5 δισ. σε σχέση με το Επικ. ΜΠΔΣ 2013-2016 και κατά 1,1 δισ. σε σχέση με πέρυσι. **Πρέπει να σημειωθεί ότι οι μειωμένες επιστροφές φόρων τους εννιά πρώτους μήνες του έτους μόνο προσωρινά αποτελέσματα μπορεί να έχουν στην ενίσχυση του πρωτογενούς πλεονάσματος καθώς αυξάνουν το ποσό που πρέπει να επιστραφεί στους υπόλοιπους μήνες.**

2.3. Οι Δημόσιες Δαπάνες αναλυτικά

Η μείωση των Πρωτογενών Δαπανών στο εννεάμηνο εντοπίζεται σε συγκεκριμένες επιμέρους κατηγορίες δαπανών, ως εξής:

(α) Στις μισθολογικές αποδοχές και συντάξεις.

Υπήρξε μείωση κατά 8% σε ετήσια βάση για το εννεάμηνο. Ειδικότερα οι μισθοί μειώθηκαν κατά 8,4%, οι μισθοί προσωπικού νοσοκομείων κατά 11,3%, και οι πληρωμές για συντάξεις κατά 9,7% σε ετήσια βάση για το εννεάμηνο (συνολικά για το έτος έχει προγραμματιστεί μείωση των συντάξεων της κεντρικής διοίκησης κατά 12,2%). Αθροιστικά, οι δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις αναμένεται να διαμορφωθούν σε € 18,5 δισ. το 2013 από € 20,5 δισ. το 2012, σημειώνοντας πτώση κατά 9,8% το 2013, μετά από πτώση κατά 6% το 2012.

(β) Στις επιχορηγήσεις των Ασφαλιστικών Ταμείων (ΑΤ)

Οι δαπάνες αυτές είναι σημαντικά μειωμένες στα € 9,8 δισ. το εννεάμηνο του 2013, από € 11,6 δισ. το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2012, αν και έχουν ήδη απορροφήσει το 77,9% της συνολικής επιχορήγησης που προβλέπεται για το 2013. **Η δραστική μείωση των πηγών χρηματοδότησης των ΑΤ συνεπάγεται αναπόφευκτα και μείωση των παροχών αυτών των Ταμείων δεδομένου ότι η επιχορήγηση των Ταμείων από τον ΤΠ δεν μπορεί και ούτε πρέπει να αυξηθεί περισσότερο από ότι έχει προγραμματιστεί για το 2013.** Επιπλέον, η συνέχιση της χρηματοδότησης των ΑΤ και του ΕΟΠΥΥ από τον ΤΠ, προαπαιτεί τη σταθεροποίηση και στη συνέχεια αύξηση των εσόδων από τους Άμεσους και τους Έμμεσους φόρους του κράτους.

Η επιχορήγηση του ΙΚΑ ανήλθε στα € 2,3 δισ., είναι μειωμένη κατά 28,2% σε σχέση με το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2012 (€ 3,2 δισ.) και έχει συνολικά απορροφήσει το 80,9% της

συνολικής επιχορήγησης για το 2013. Βέβαια για το 2013 ως σύνολο η επιχορήγηση του ΙΚΑ έχει προγραμματιστεί να μειωθεί στα € 2,8 δισ. από € 3,9 δισ. που ανήλθε το 2012.³⁰

Σημαντική ήταν η αύξηση της επιχορήγησης του ΟΑΕΕ κατά 5,9% σε ετήσια βάση το πρώτο εννεάμηνο του 2013, η οποία ήδη καλύπτει το 83,6% της συνολικής επιχορήγησης για το 2013. Συγκεκριμένα, η συνολική επιχορήγηση για το έτος έχει καθοριστεί από το ΜΠΔΣ στα € 1,4 δισ..³¹ **Το μεγάλο ποσοστό κάλυψης της προγραμματισμένης συνολικής επιχορήγησης, σε συνδυασμό με την περσινή υπέρβαση του στόχου, δημιουργεί αμφιβολίες για την δυνατότητα συγκράτησης των δαπανών του ΟΑΕΕ για την φετινή χρονιά.** Είναι προφανές ότι οι υπερβάσεις οφείλονται στη μεγάλη πτώση των εισπράξεων από εισφορές για σύνταξη και για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Μέρος του προβλήματος αυτού είναι η εισφοροδιαφυγή, ενώ ένα άλλο μέρος είναι το γεγονός ότι μεγάλο μέρος ελεύθερων επαγγελματιών έχουν διακόψει την επαγγελματική τους δραστηριότητα και τις πληρωμές ΦΠΑ και εισφορών.

Στον ΕΟΠΥΥ, η επιχορήγηση του ανήλθε στα € 0,83 δισ. το πρώτο εννεάμηνο του 2013 από € 1,1 δισ. που είναι η συνολική επιχορήγηση του Οργανισμού για το 2013. Σημειώνεται ότι το 2012 ο οργανισμός εισέπραξε τελικά € 1,0 δισ., από € 843 εκατ. που είχε προγραμματιστεί. Στα μέσα του 2013 το έλλειμμα του ΕΟΠΥΥ είχε εκτροχιασθεί στα € 1,2 δισ. - με προοπτική τα € 1,7 δισ. στο τέλος του 2013.

Στον ΟΓΑ, η επιχορήγηση ανήλθε στα € 2,5 δισ. το εννεάμηνο του 2013 από € 3,1 δισ. που είναι η συνολική επιχορήγηση του Οργανισμού για το 2013 (ποσοστό κάλυψης 80,6% της συνολικής εκτιμηθείσας δαπάνης στο επικαιροποιημένο ΜΠΔΣ). Σημειώνεται ότι το 2012 ο οργανισμός εισέπραξε τελικά € 4,2 δισ., από € 4,1 δισ. προγραμματισθείσα δαπάνη.

Προϋποθέσεις για την επίτευξη της ισορροπίας του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων είναι η αύξηση των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων από εισφορές καθώς και η αύξηση των εσόδων από έμμεσους φόρους. Όμως και οι δύο προϋποθέσεις δεν ικανοποιούνται το εννεάμηνο του 2013.

(γ) Στις Λειτουργικές Δαπάνες του ΤΠ

Οι δαπάνες αυτές εμφανίζονται αυξημένες κατά 1,4% έναντι του αντίστοιχου εννεαμήνου του 2012. Για το έτος συνολικά, οι επιχορηγήσεις φορέων αναμένεται να ανέλθουν στα € 1,9 δισ., όπως δηλαδή και το 2012, ενώ οι καταναλωτικές δαπάνες αναμένεται να είναι μειωμένες και οι αντικριζόμενες δαπάνες ελαφρά αυξημένες.

Στις παραπάνω Πρωτογενείς Δαπάνες του ΤΠ θα πρέπει να προστεθούν οι δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεων (2013: € 1,0 δισ., 2012: € 0,8 δισ.) και για εξοπλιστικά προγράμματα (2013: € 0,75 δισ., 2012: € 0,41 δισ.). Οι δαπάνες για τόκους περιορίστηκαν σημαντικά στα € 5,3 δισ. το εννεάμηνο του 2013, από € 10,6 δισ. το αντίστοιχο διάστημα του 2012, διότι το μεγαλύτερο μέρος των δεδουλευμένων τόκων των ομολόγων που συμμετείχαν στο PSI καταβλήθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2012.

³⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι η προϋπολογισθείσα επιχορήγηση του Ι.Κ.Α. για το 2012 ήταν € 3,66 δισ. (με βάση τα στοιχεία του Κ Π του 2012).

³¹ Για το 2012, η προγραμματισμένη επιχορήγηση του ΟΑΕΕ το 2012 ήταν € 1,35 δισ., για να φτάσει τελικά στα € 1,43 δισ..

Συνολικά εκτιμάται ότι οι δαπάνες για τόκους θα ανέλθουν σε € 6,4 δισ. το 2013, από € 12,2 δισ. το 2012. Τέλος, οι δαπάνες για προμήθεια εκταμίευσης δανείων από το EFSF εκτιμώνται στα € 130 εκατ. (Ιαν.-Σεπτ. 2013: € 124 εκατ.), έναντι € 541 εκατ. το 2012 (Ιαν.- Σεπτ. 2012: € 370 εκατ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού στο εννεάμηνο Ιανουάριος- Σεπτέμβριος 2013

	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ			ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ			Διαφορά Στόχου 2013 έναντι του Πραγμ. 2012	Ποσοστό εκτέλεσης (%)
	2012	2013	Ποσοστιαία μεταβολή Ιαν.- Σεπτ. 2012-2013	2012	2013	Εκτιμήσεις Επικαιροποιημένου ΜΠΔΣ 2013-2016		
<i>σε εκατ. € (τροποποιημένη ταμειακή βάση)</i>	Πραγμ.	Πραγμ.		Πραγμ.		Στόχοι Προϋπολογισμού		
	(1)	(2)	(3)=[(2)-(1)]/(1)}	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)=[(2)/(5)]
Συνολικές Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού (1+ 2)	49.420	41.386	-16,3%	67.613	60.307	62.652	-4.961	68,6%
1. Συνολικές δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού (I+ II+ III+ IV+ V+ VI)	46.637	38.620	-17,2%	61.499	53.457	55.802	-5.697	72,2%
I. Πρωτογενείς Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού (Α+ Β+ Γ+ Δ+ Ε)	34.835	32.257	-7,4%	47.137	45.150	45.050	-2.087	71,4%
A. Αποδοχές και Συντάξεις (1+ 2+ 3)	15.059	13.763	-8,6%	20.511	18.591	18.491	-2.020	74,0%
1. Αποδοχές και Συντάξεις Κεντρικής Διοίκησης	13.091	12.047	-8,0%	17.713	16.016	15.916	-1.797	75,2%
Μισθοί	7.751	7.102	-8,4%	10.442	9.437	9.437	-1.005	75,3%
Έκτακτη παροχή δικαστικών	0	104		0	100	0		104,0%
Εργοδοτική εισφορά υπέρ ΕΟΠΥΥ	311	286	-8,0%	409	392	392	-17	73,0%
Συντάξεις	4.827	4.360	-9,7%	6.564	5.763	5.763	-801	75,7%
Λοιπές παροχές	202	195	-3,5%	235	324	324	89	60,2%
2. Αποδοχές Νοσοκομείων, Ιδρυμάτων Πρόνοιας, νπδδ	1.968	1.716	-12,8%	2.798	2.553	2.553	-245	67,2%
Μισθοί προσωπικού νοσηλευτικών ιδρυμάτων	1.607	1.425	-11,3%	2.167	1.931	1.931	-236	73,8%
Εφημερίες ιατρών ΕΣΥ	163	139	-14,7%	298	284	284	-14	48,9%
Λοιπές παροχές προσωπικού νοσηλευτικών ιδρυμάτων	50	57	14,0%	88	82	82	-6	69,5%
Ιδρυμάτων πρόνοιας, κλήρου και νπδδ	148	95	-35,8%	245	256	256	11	37,1%
3. Νέες Προσλήψεις	0	0		0	22	22	22	0,0%
B. Ασφάλιση, Περίθαλψη, Κοινωνική Προστασία (4+ 5+ 6+ 7)	12.997	11.521	-11,4%	16.742	15.614	15.375	-1.367	73,8%
4. Δαπάνες Περίθαλψης	27	41	51,9%	61	61	61	0	67,2%
5. Επιχορηγήσεις Ασφαλιστικών Ταμείων	11.556	9.820	-15,0%	14.466	12.642	12.605	-1.861	77,7%
Ο.Γ.Α.	3.440	2.532	-26,4%	4.235	3.140	2.801	-1.434	80,6%

I.K.A.	3.155	2.265	-28,2%	3.982	2.800	2.200	-1.782	80,9%
E.O.Π.Y.Y.	694	828	19,3%	1.023	1.108	808	-215	74,7%
N.A.T.	835	827	-1,0%	1.000	1.000	1.000		82,7%
O.A.E.E.	1.105	1.170	5,9%	1.430	1.400	800	-630	83,6%
ΤΑΠ-ΟΤΕ	461	465	0,9%	535	535	535	0	86,9%
O.A.E.Δ.	364	356	-2,2%	499	472	470	-29	75,4%
6. Δαπάνες Κάλυψης Ελλειμμάτων Νοσοκομείων και Εξόφλησης Παλαιών Οφειλών τους	895	1.021	14,1%	0	1.341	1.341	1.341	76,1%
7. Κοινωνική προστασία	519	639	23,1%	1.206	1.570	1.368	162	40,7%
Γ. Λειτουργικές και Λοιπές Δαπάνες (8+ 9+ 10)	4.285	4.344	1,4%	6.410	6.307	6.307	-103	68,9%
8. Επιχορηγήσεις Φορέων	1.117	1.258	12,6%	1.882	1.878	1.878	-4	67,0%
Συγκοινωνιακοί φορείς	318	231	-27,4%	453	382	382	-71	60,5%
Ειδική επιχορήγηση ΟΤΑ	0	297		0	396	396	396	75,0%
Λοιπές επιχορηγήσεις και εισφορές σε Διεθνείς Οργανισμούς	799	730	-8,6%	1.429	1.100	1.100	-329	66,4%
9. Καταναλωτικές Δαπάνες και Δαπάνες υπό Κατανομή	945	818	-13,4%	2.066	1.892	1.892	-174	43,2%
10. Αντικρουζόμενες Δαπάνες	2.223	2.268	2,0%	2.462	2.537	2.537	75	89,4%
Αποδόσεις στην ΕΕ	1.787	1.888	5,7%	1.831	1.976	1.976	145	95,5%
Επιδότησεις γεωργίας	436	380	-12,8%	631	561	561	-70	67,7%
Δ. Αποδιδόμενοι Πόροι	2.494	2.629	5,4%	3.474	3.538	3.777	303	74,3%
Ε. Αποθεματικό	0	0		0	1.100	1.100	1.100	0,0%
II. Τόκοι (καθαρή βάση)	10.650	5.289	-50,3%	12.223	6.400	8.900	-3.323	82,6%
III. Προμήθεια Εκταμίευσης Δανείων από ΕFSF	370	124	-66,5%	541	130	75	-466	95,4%
IV. Εξοπλιστικά Προγράμματα Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ταμειακή βάση)	209	183	-12,4%	410	750	750	340	24,4%
V. Καταπτώσεις Εγγυήσεων σε Φορείς εκτός Γενικής Κυβέρνησης	59	309	423,7%	117	469	469	352	65,9%
VI. Καταπτώσεις Εγγυήσεων σε Φορείς εντός Γενικής Κυβέρνησης (καθαρή βάση)	514	458	-10,9%	679	558	558	-121	82,1%
2. Συνολικές Δαπάνες Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	2.783	2.766	-0,6%	6.114	6.850	6.850	736	40,4%

Πηγή : Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (επεξεργασία στοιχείων)

Για την πιο αναλυτική απεικόνιση των λογαριασμών βλ. Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιαν.-Σεπτ. 2013 ΓΛΚ

2.4. Οι Δημόσιες Επενδύσεις εξακολουθούν να υποχωρούν

Στο εννεάμηνο του 2013 παρατηρήθηκε πλεόνασμα στο ΠΔΕ συνολικού ύψους € 1,25 εκατ. έναντι ελλείμματος € 225 εκατ. το 2012 και στόχου για έλλειμμα στο επικαιροποιημένο ΜΠΔΣ ύψους € 1,0 δισ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στις αυξημένες εισροές από την Ε.Ε. για αιτήσεις πληρωμών που είχαν υποβληθεί στο τέλος του 2012. Έτσι τα έσοδα από αυτήν την πηγή ανήλθαν στα € 3,9 δισ. το εννεάμηνο του 2013, έναντι στόχου για έσοδα € 3,2 δισ.. Από την άλλη πλευρά, οι δαπάνες του ΠΔΕ σημείωσαν μεγάλη υστέρηση που διαμορφώθηκαν μόλις στα € 2,77 δισ. το εννεάμηνο 2013 έναντι στόχου για € 4,35 δισ. και έναντι € 2,78 δισ. στο εννεάμηνο του 2012. Ο περιορισμός των δαπανών του ΠΔΕ έχει συμβάλει στη συγκράτηση του ελλείμματος του ΚΠ στην υπό εξέταση περίοδο. **Κατά συνέπεια, εάν στο υπόλοιπο του έτους ομαλοποιηθεί (όσον αφορά τις δαπάνες) η εκτέλεση του ΠΔΕ, αυτό πιθανότατα θα οδηγήσει σε διεύρυνση του ελλείμματος του ΚΠ.**

3. Ειδικό θέμα: Το Δημόσιο Χρέος μετά το τέλος του «Μνημονίου»(2014)³²

3. 1. Δύο διαφορετικά προβλήματα: «Δημοσιονομικό κενό» και Δημόσιο Χρέος

Η τρέχουσα δανειακή σύμβαση με την Τρόικα με όρους που περιλαμβάνονται στο «Μνημόνιο» λήγει το 2014. Τότε θα καταβληθεί η τελευταία δόση (βλ. Παράρτημα Ι). Από το β' εξάμηνο 2014 οι πόροι που διαθέτει η χώρα δεν θα επαρκούν για να καλύψει τις υποχρεώσεις προς πληρωμή των τόκων για τα δάνεια που έχει λάβει. Ειδικότερα, δεν θα επαρκεί το πρωτογενές πλεόνασμα (= περίσσειμα φόρων πάνω από τις δαπάνες και τα έσοδα από αποκρατικοποιήσεις) για την πληρωμή των τόκων και την πληρωμή ληξιπρόθεσμων χρεών. Αυτό ονομάζεται «χρηματοδοτικό κενό».

Το ΔΝΤ προβλέπει ένα «χρηματοδοτικό κενό» 4.4 δισ. € προς τα τέλη 2014 και επιπλέον 6.5 δισ. € το 2015, συνολικά 11 δισ. €.³³ Η ελληνική κυβέρνηση θεωρεί ότι το κενό είναι μικρότερο, ελπίζοντας ότι θα πετύχει πρωτογενές πλεόνασμα 2.8³⁴ δισ. €.³⁵ Όπως και να διαμορφωθεί τελικά, το «κενό» θα πρέπει να καλυφθεί, πράγμα που μπορεί να γίνει με νέο δανεισμό, μείωση των επιτοκίων, επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής παρελθόντων δανείων και νέα μέτρα ή με ένα συνδυασμό όλων αυτών. Η κυβέρνηση αποκλείει νέα μέτρα.

Από την άλλη μεριά μπορεί να εμφανισθεί και ένα «δημοσιονομικό κενό». Στη συζήτηση για το σχέδιο προϋπολογισμού 2014 στην αρμόδια επιτροπή της Βουλής (10.10.2013) ο αναπληρωτής υπουργός οικονομικών κ. Χρ. Σταϊκούρας εξήγησε ότι «στα πλαίσια του προγράμματος προσαρμογής δημοσιονομικό κενό είναι όταν συγκρίνουμε το πρωτογενές αποτέλεσμα που εκτιμούμε ότι θα σημειωθεί με το στόχο που έχει τεθεί από το πρόγραμμα για το πρωτογενές αποτέλεσμα, και η διαφορά που προκύπτει είναι το δημοσιονομικό κενό. Πάνω σε αυτό το κενό γίνονται συζητήσεις με τους εταίρους».³⁶

Επίσημα το «δημοσιονομικό κενό» υπολογίζεται με βάση την τρέχουσα πολιτική προσαρμογής. Αν η τελευταία αλλάξει, π.χ. αν αυξηθούν οι κοινωνικές δαπάνες, τότε *ceteris paribus* το δημοσιονομικό κενό γίνεται μεγαλύτερο και μαζί του οι δανειακές ανάγκες.³⁷ Το ίδιο ισχύει αν υπάρξει υστέρηση των φορολογικών εσόδων. Δεδομένου ότι οι σχετικοί αριθμοί είναι προϊόν επισφαλών εκτιμήσεων για την πορεία του προϋπολογισμού το 2014, το «δημοσιονομικό κενό» δεν θα μας απασχολήσει στη συνέχεια. Απλά, σημειώνουμε ότι αν υπάρξει τότε τα πράγματα χειροτερεύουν για την οικονομική πολιτική, γιατί θα οδηγήσει σε νέα (έστω «στοχευμένα» μέτρα).

³² Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης διαμορφώθηκε ομάδα εργασίας με επικεφαλής τον Καθηγητή κ. Πάνο Καζάκο (μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής του Γραφείου) και τη συν-εργασία του Δρα. κ. Σπύρου Λαπατσιώρα (μέλους της Επιστημονικής Επιτροπής του Γραφείου) και των στελεχών του Γραφείου κ.κ. Αλέξανδρο Λύρα και Μιχάλη Σταύρακα.

³³Βλ. IMF Executive Board concludes 2013 Article IV consultation, Public Information Note No. 13/64 June 5, 2013.

³⁴Βλ. Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2014, Πίνακας 2.2, σελ. 24.

³⁵Η διαφορά πάντως από το 2009 όταν ξεκίνησε η κρίση είναι μεγάλη καθώς τότε καταγράφηκε δημοσιονομικό έλλειμμα 24 δισ. €.

³⁶ Για τον λόγο αυτό και για να αποφευχθούν συγχύσεις τροποποιούμε προηγούμενη ορολογία μας που χρησιμοποιήσαμε στο Σημείωμα για το χρέος του Οκτωβρίου 2013.

³⁷Βλ. Λαπατσιώρας, Σπ. «Χρηματοδοτικό κενό και κοινωνικές ανάγκες», εφημερίδα η Αυγή 18.8.2013 Βλ. επίσης IMF Executive Board concludes 2013 Article IV consultation, Public Information Note No. 13/64 June 5, 2013.

Η Ελλάδα δε θα είναι εύκολο να δανεισθεί με λογικούς όρους από τις αγορές για να καλύψει το «χρηματοδοτικό κενό» από το β' ήμισυ του 2014 και μετά, δηλαδή να πληρώσει τους τόκους και να αποπληρώσει ληξιπρόθεσμα δάνεια.

Μια συμφωνία για νέα δάνεια στήριξης ή και άλλες διευκολύνσεις (μείωση επιτοκίων κλπ) είναι η πιθανότερη λύση με τα σημερινά δεδομένα. Προβλέπονται άλλωστε στη δήλωση του Eurogroup.³⁸ Επίσης και συναφώς, η ελληνική πλευρά εξετάζει το ενδεχόμενο να καλύψει μέρος του χρηματοδοτικού κενού με διάφορους τρόπους εκτός δανεισμού από τους εταίρους, ένας από τους οποίους είναι η προσφυγή στις «αγορές».³⁹ Η Τρόικα εμφανίζεται θετική σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Επισημαίνουμε ότι μια νέα δανειακή σύμβαση για το κλείσιμο του χρηματοδοτικού κενού δίνει μόνο προσωρινή λύση για τα επόμενα δύο-τρία χρόνια. Ουσιαστικά αναβάλλει την αντιμετώπιση του μείζονος προβλήματος που είναι ο όγκος του Δημόσιου Χρέους της χώρας.

Επομένως, τα ερωτήματα που τίθενται είναι τι πρέπει να γίνει με το Δημόσιο Χρέος, τι ακριβώς μπορεί να αναμένει ή να ζητήσει η χώρα, πότε και τι είναι διαπραγματευτικά εφικτό. Θα απασχολήσουν αναγκαστικά τη Βουλή. Είναι προφανές ότι συνυφαίνονται με ένα άλλο: Ποια πολιτική οικονομικής προσαρμογής θα είναι δυνατή από ή μετά το 2014. Το παρόν σημείωμα εξετάζει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα κάθε προσφερόμενης δυνατότητας για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Βασική παραδοχή μας είναι ότι το χρέος (και ο λόγος χρέους) δεν πρόκειται να τεθεί σε τροχιά μείωσης και να γίνει «βιώσιμο» ως το 2020 ή 2022⁴⁰ αποκλειστικά με εθνικές προσπάθειες αποταμίευσης (=δημιουργίας πρωτογενών πλεονασμάτων και ιδιωτικοποιήσεις), χωρίς οποιαδήποτε αναδιάρθρωση (βλ. πιο κάτω). Η εξυπηρέτηση του χρέους ώστε να γίνει βιώσιμο μόνο με τις δικές μας δυνάμεις προϋποθέτει ένα συνδυασμό υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης και εξ ίσου μεγάλων πρωτογενών πλεονασμάτων για πολλά χρόνια που όμως η επίτευξή τους είναι δύσκολη. Θα προϋπέθετε επίσης δυνατότητα αναχρηματοδότησης από τις αγορές με ανεκτούς όρους.

3.2. Διευκόλυνση Εξυπηρέτησης του Δημόσιου Χρέους: Μείωση επιτοκίων κλπ.

Πρόκειται για μέτρα που θα ελάφρυναν το βάρος εξυπηρέτησης του χρέους μας (flow relief) με μείωση των επιτοκίων του επίσημου δανεισμού προς την Ελλάδα ειδικά από την πρώτη δανειακή σύμβαση, μετάθεση πληρωμής και κεφαλαιοποίηση τόκων για τα δάνεια του EFSF, επιμήκυνση των περιόδων αποπληρωμής κ.α..

Η Ελλάδα πληρώνει το 2013 8.9 δισ. € ή 4.9 % του ΑΕΠ (βλ. και Παράρτημα II, Πίνακας 9).⁴¹ Μια περαιτέρω «τεχνητή» μείωσή του θα σήμαινε λιγότερες ετήσιες δαπάνες του προϋπολογισμού για τόκους, κατά προέκταση λιγότερη πίεση για μελλοντικές περικοπές άλλων δαπανών. Επιπλέον, με την επιμήκυνση της αποπληρωμής των δανείων θα έπρεπε να βρεθούν λιγότεροι δανειακοί πόροι για αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων χρεών μετά το 2014.

³⁸ Eurogroup Statement on Greece 27 November 2013.

³⁹ Βλ. εφημερίδα η Καθημερινή, 21.8.2013.

⁴⁰ Δηλαδή να κατέβει σε 124% του ΑΕΠ (2020) και 110% του ΑΕΠ (2022). Βλ. IMF Executive Board concludes 2013 Article IV consultation, Public Information Note No. 13/64 June 5 2013.

⁴¹ Προϋπολογισμός του Κράτους 2013, Δεκέμβριος 2012. Το ποσό μειώθηκε από 11.7 δισ. € (ή 6% του ΑΕΠ) του έτους 2012.

Η προοπτική των διευκολύνσεων στην εξυπηρέτηση του χρέους δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Έχει μεγάλη σημασία πόσα μπορεί η χώρα να δίνει για την εξυπηρέτηση του χρέους. Οι προτεινόμενες διευκολύνσεις θα πρέπει να ενταχθούν σε μια συνολική λύση του προβλήματος του χρέους. Αν π.χ. συμφωνηθεί ένα moratorium (=διακοπή της πληρωμής όλων ή μέρους των τόκων) για 4-5 ή και περισσότερα χρόνια, τα αντίστοιχα ποσά θα μπορούσαν να επενδυθούν. Σημειώνουμε ότι το Eurogroup έχει αφήσει ανοιχτό το ενδεχόμενο για μια μείωση των επιτοκίων.⁴² Ένα σχετικό επενδυτικό πρόγραμμα που θα δημιουργούσε θέσεις εργασίας θα έπρεπε βέβαια να συμφωνηθεί με την ΕΕ. Θα έδινε ερεθίσματα για ανάκαμψη και μείωση της ανεργίας αν και δεν θα έλυσε το πρόβλημα αυτό. Το σπουδαιότερο είναι ότι θα άλλαζε το κλίμα. Η εξυπηρέτηση του χρέους δεν θα έπνιγε την οικονομία μας.

Το ερώτημα είναι αν η μείωση των επιτοκίων και η επιμήκυνση της αποπληρωμής χρεών (= παράταση των ωριμάνσεων) θα επιτρέψουν στην Ελλάδα να επιστρέψει στις αγορές για να καλύψει υποχρεώσεις χρεολυσίων με λογικούς όρους. Μολονότι η αποπληρωμή του Δημόσιου Χρέους μέσω νέου δανεισμού (π.χ. από την ΕΚΤ ή το ΕΤΣ) δεν μπορεί να συνεχίζεται επ' άπειρον, είναι δύσκολο να αναμένουμε ότι η χώρα θα επιστρέψει στις αγορές μετά το 2014 για να καλύψει με λογικούς όρους τις ανάγκες αναχρηματοδότησης του χρέους συν τυχόν έκτακτες ανάγκες. Μόνο για τα χρεολύσια, οι απαιτήσεις τα επόμενα χρόνια ανέρχονται σε 70,5 δισ. € (2014-2020, βλ. Διάγραμμα 9 στο Παράρτημα II)⁴³. Κατά την εκτίμησή μας, οι ελαφρύνσεις είναι μεν αναγκαίες, αλλά δεν αρκούν για μια οριστική λύση του προβλήματος και αφήνουν την Ελλάδα έκθετη στις απροσδόκητες διαταραχές της διεθνούς και ευρωπαϊκής οικονομίας. Το χρέος θα παραμείνει ως δαμόκλειος σπάθη πάνω από την ελληνική οικονομία, θα επηρεάζει αρνητικά τις προσδοκίες των οικονομικών παραγόντων και θα εμποδίζει την επιστροφή στις αγορές.

3.3. Νέα επίσημη αναδιάρθρωση (=διαγραφή) του χρέους για να είναι «βιώσιμο»

Η δεύτερη και πλέον αμφισβητούμενη δυνατότητα είναι να συμφωνηθεί νέα δραστική περικοπή του τωρινού χρέους (ή μείωση του αποθέματος χρέους, stock relief). Προφανώς, η αναδιάρθρωση συνυφαίνεται με το θέμα της βιωσιμότητάς του (βλ. και παράρτημα). Στην περίπτωση μας η Τρόικα θεωρεί ότι δείκτης της βιωσιμότητας είναι η μείωση του λόγου χρέους στο 124% του ΑΕΠ έως το 2020 και 110% του ΑΕΠ έως το 2022.⁴⁴

⁴² Eurogroup Statement on Greece, 27 November 2012. Την ιδέα για ένα moratorium υποστηρίζουν πολλοί όπως π.χ. ο καθηγητής Ν. Οικονομίδης (ΗΠΑ) του Stern School of Business, New York University.

⁴³ 72.5 δισ. € περίπου με βάση το ΓΛΚ- το ύψος εξαρτάται και από τη συναλλαγματική ισοτιμία SDR- € λόγω των δανείων από το ΔΝΤ.

⁴⁴ IMF Greece 2013 Article IV Consultation. Country Report No. 13/154, June 2013. Για έναν αυστηρό ορισμό της βιωσιμότητας βλ. Μπαλφούσιας, Αθ. Θ. «Αξιολόγηση της ελληνικής οικονομικής πολιτικής», στο ΚΕΠΕ Οικονομικές εξελίξεις, 12/2010, σελ. 58-69. Βιώσιμο γενικά είναι το χρέος που «εξυπηρετείται» (για το οποίο εξασφαλίζεται η πληρωμή τόκων με εθνικούς πόρους (μέσω ανάπτυξης) και είναι δυνατή η αναχρηματοδότηση με λογικούς όρους της αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών.

Η αριθμητική του χρέους είναι εναντίον μας.

Σήμερα το ΔΝΤ πιέζει για μια νέα αναδιάρθρωση την οποία θεωρεί αναγκαία ακόμη και στην περίπτωση που πετυχαίνει πλήρως το τρέχον πρόγραμμα προσαρμογής!⁴⁵ Το ίδιο διατυπώνουν και άλλοι διεθνείς οργανισμοί (π.χ. ΟΟΣΑ) αλλά και μεμονωμένοι οικονομολόγοι.⁴⁶ Οι υπολογισμοί όμως της αναγκαίας περικοπής διαφέρουν. Εκτός τούτου, μια σημαντική μείωση του αποθέματος του χρέους έστω και σταδιακά θα λειτουργούσε ως κίνητρο για να συνεχισθούν οι μεταρρυθμίσεις ή να μη πάνε χαμένες όσες έγιναν.⁴⁷

Το Δημόσιο Χρέος της χώρας εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο τέλος του 2013 σε 321 δισ. € ή 175.5% του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ το 2013 εκτιμάται ότι θα μειωθεί δραματικά στα 183 δισ. €, γεγονός που εξηγεί και την άνοδο του λόγου χρέους προς ΑΕΠ σε σχέση με το 2012 (304 δισ. € ή 156.9%). Το επόμενο έτος 2014 προβλέπεται ότι θα μειωθεί στα 319 δισ. € ή 174.5% του ΑΕΠ⁴⁸. Επομένως, από τη σκοπιά αυτή, η χώρα είναι σε χειρότερη θέση να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του Δημοσίου Χρέους της αφού έχει συρρικνωθεί σημαντικά η παραγωγική της βάση σύμφωνα και με τα επίσημα στοιχεία.

Στο Παράρτημα III της παρούσας έκθεσης περιλαμβάνεται μια τεχνική παρουσίαση των όρων για σταθεροποίηση του χρέους. Από το παράδειγμα προκύπτει ότι η σταθεροποίηση και πολύ περισσότερο η φιλόδοξη μείωσή του στο 110% από το επίπεδο του 175.5% του ΑΕΠ το 2013, διευκολύνεται αν υπάρξει περικοπή του αποθέματος του χρέους (σε τεχνική γλώσσα: stock relief).

Μια αιτιολόγηση της ανάγκης για αναδιάρθρωση του χρέους.

Η επίτευξη και κυρίως η διατήρηση μεγάλων πρωτογενών πλεονασμάτων στο μέλλον (πάνω σε μια εξασθενημένη οικονομία) είναι σχεδόν αδύνατη. Εκτός τούτου, οι προοπτικές επιστροφής της χώρας σε συνεχείς και υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης είναι αβέβαιες, λόγω ασθενούς εξαγωγικής βάσης (που αναπτυσσόμενη θα παρέσυρε όλη την οικονομία), πολιτικών αβεβαιοτήτων, συνεχιζόμενης περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής (λιτότητας), υπερβολικά υψηλού λόγου χρέους κλπ. Προς το παρόν η αριθμητική του χρέους είναι εναντίον της (βλ. και παράρτημα). Ούτε μπορεί κανείς να αναμένει σοβαρή μείωση του χρέους μέσω ιδιωτικοποιήσεων (βλ. πιο κάτω).

Γενικά, πολύ μεγάλα χρέη σε απόλυτα μεγέθη και ως % ΑΕΠ γίνονται ανεξέλεγκτα («μη βιώσιμα»), προκαλούν αβεβαιότητες και κινδύνους (με αποτέλεσμα οι δανειστές να απαιτούν υψηλά πριμ ρίσκου, ιδιαίτερα αν εκτιμούν ότι η χώρα στο τέλος θα χρεοκοπήσει, οδηγώντας την έτσι στην χρεοκοπία) και αφαιρούν από τις κυβερνήσεις δυνατότητες αντιμετώπισης οικονομικών προβλημάτων. Ακόμη και αν τα χρέη δεν οδηγούν την

⁴⁵ IMF Executive Board concludes 2013 Article IV consultation, Public Information Note No. 13/64 June 5 2013.

⁴⁶ Βλ. τελευταία θετική άποψη του προέδρου του DIW (Βερολίνου) Marcel Fratzscher σε συνέντευξή του στη *Deutsche Welle* τον Αύγουστο 2013 καθώς και εκτιμήσεις του IFO στη *Die Welt* 16.6.2013. Στη συζήτηση αντιπαράκειται το επιχείρημα του «ηθικού κινδύνου». Σύμφωνα με αυτό μια πρόωρη εξέταση περικοπής του χρέους θα είχε ως συνέπεια να παγώσουν οι μεταρρυθμίσεις στη χώρα. Βλ. σχόλιο του Lars Feld in der *Frankfurter Allgemeinen Zeitung*, 16.7.2013. Αλλά το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου μπορεί να λυθεί. Βλ. Μπόφινγκερ, Πέτερ *Επιστροφή στο Μάρκο; Η Γερμανία χρειάζεται το €*, μετάφραση Ελίζας Παπαδάκη, Πόλις 2012. Για μια γενικότερη λύση με τη δημιουργία μηχανισμού αναδιάρθρωσης χρεών στην ΕΕ βλ. Gianviti, Fr., Krueger, Anna et al *A European mechanism for sovereign debt crisis resolution: A proposal*, Bruegel 2010.

⁴⁷ Βλ. δήλωση του ειδικού σε θέματα οικονομικής συγκυρίας του Ινστιτούτου IFO (Γερμανίας καθηγητή Kai Carstensen στην εφημερίδα *Die Welt* 26. 6. 2013.

⁴⁸ Το 2010 (προ Μνημονίου) το χρέος ήταν συνολικά 329.5 δισ. € ή 148.3% του ΑΕΠ. Για τα στοιχεία του Δημοσίου Χρέους των υπόλοιπων ετών βλ. Προσχέδιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2014 σελ. 42, Πίνακας 3.1.

αναπτυξιακή διαδικασία σε πλήρη κατάρρευση, όμως τείνουν να την επιβραδύνουν.⁴⁹ Αυτό ισχύει ακόμη και αν δεν μπορούμε να καθορίσουμε επακριβώς το όριο πάνω από το οποίο πνίγουν την ανάπτυξη.

Ας το διατυπώσουμε διαφορετικά: Το μέγεθος του χρέους (και του λόγου χρέους) επηρεάζει αρνητικά τους ρυθμούς μεγέθυνσης που βεβαίως, όπως σημειώσαμε, επηρεάζονται αρνητικά και από άλλους παράγοντες. Καθιστά επιφυλακτικές τις αγορές και αποτρέπει όσους σχεδιάζουν να επενδύσουν στην πραγματική οικονομία. Επομένως, ένα «κούρεμα» του χρέους εντός της Ευρωζώνης, θα επιτάχυνε την ανάπτυξη, ενθαρρύνοντας τις επενδύσεις και μειώνοντας την πίεση για πρωτογενή πλεονάσματα.⁵⁰ Το κλειδί είναι η μεγέθυνση.

Η χώρα είναι δύσκολο να επιστρέψει στις αγορές κεφαλαίου για να αναχρηματοδοτήσει το τεράστιο χρέος της **με λογικούς όρους**. Το μέγεθός του θα λειτουργεί αποτρεπτικά για τους πιθανούς δανειστές.

Η οργανωμένη διαγραφή μέρους του χρέους εντός της ΕΕ και της Ευρωζώνης θα δημιουργούσε νέα δεδομένα. Το σπουδαιότερο είναι ότι θα ενσωματωνόταν σύντομα στις προσδοκίες των αγορών. Επίσης, θα κατένεμε πιο ισόρροπα τα βάρη ανάμεσα σε δανειστές και οφειλέτες, συνεισφέροντας έτσι στη σταθεροποίηση της ΕΕ. Υπενθυμίζουμε ότι και στο ΔΝΤ είχαν γίνει σχετικές προτάσεις για όλες τις χώρες αλλά προσέκρουσαν σε ανυπέρβλητες τότε αντιδράσεις.⁵¹

Διαπραγματευτικές δυνατότητες και περιορισμοί.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έχουν εγγυηθεί τα δάνεια στην Ελλάδα και επομένως κάθε περικοπή θα ανέβαζε το δικό τους χρέος, πιθανόν το κόστος εξυπηρέτησης και θα επιβάρυνε εν τέλει τους φορολογούμενους τους. **Οι ελληνικές πολιτικές δυνάμεις δεν πρέπει να υποτιμούν ότι η περικοπή χρεών σε κράτη είναι πολιτικά ευαίσθητο ζήτημα και για τους άλλους!** Συναφώς, δεν πρέπει να υποτιμηθεί η ανησυχία των άλλων κρατών μελών ότι ένα τέτοιο μέτρο ενέχει τον λεγόμενο «ηθικό κίνδυνο». Αυτό σημαίνει, με απλά λόγια, ότι θα μπορούσε να προκαλέσει χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής και ανακοπή των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες που θα προσδοκούσαν ίδια μεταχείριση. Επομένως, θα συνοδευθεί, αν τελικά γίνει (βλ. πιο κάτω) με δικλίδες ασφαλείας!

Ένα επιθετικά προβαλλόμενο σχετικό αίτημα από την ελληνική πλευρά που θα αγνοούσε τις ανησυχίες των εταίρων, θα επιβάρυνε τις διακρατικές μας σχέσεις με ανυπολόγιστες οικονομικές συνέπειες. Θα μπορούσε να τροφοδοτήσει νέα συζήτηση για την έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Για τον λόγο αυτό η ελληνική πλευρά κρατά χαμηλούς τόνους

⁴⁹ Carmen M Reinhart, Kenneth Rogoff, *Debt and growth revisited* 11 August 2010, www.voxeu.org. Υποστηρίζουν πως όταν ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ ξεπεράσει το 90%, χειροτερεύουν δραματικά οι αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας και, κατά προέκταση, η διαχείριση του χρέους! Για κριτική συζήτηση πάνω στο κείμενο, σχετικά με το αναλυτικό και μεθοδολογικό πλαίσιο, που καταλήγει και σε αμφισβήτηση κύριων συμπερασμάτων δεξ και Herndon, Thomas, Michael Ash και Robert Pollin, "Does high public debt consistently stifle economic growth? A critique of Reinhart and Rogoff", University of Massachusetts at Amherst, Political Economy Research Institute, Working Papers Series, No. 322, 15 April 2013 & Ugo Panizza, Andrea F. Presbitero, "Public Debt and economic growth, one more time", 25 April 2013, www.voxeu.org.

⁵⁰ Στο Παράρτημα III παραθέτουμε έναν απλό τρόπο υπολογισμού της σχέσης ανάμεσα σε περικοπή του χρέους και Πρωτογενή Πλεονάσματα.

⁵¹ Βλ. Krueger Anna «*A new approach to sovereign debt restructuring*», Washington D.C. 2010.

στο ζήτημα αυτό μολονότι ο υπουργός οικονομικών κ. Στουρνάρας φαίνεται ότι αναμένει κινήσεις για περικοπή και ελάφρυνση του χρέους.⁵²

Πάντως, η έκβαση μιας διαπραγμάτευσης για αναδιάρθρωση του χρέους εξαρτάται (και) από την αξιοπιστία της χώρας, η οποία με τη σειρά της μετράται με την εξέλιξη της δημοσιονομικής πολιτικής μας, των μεταρρυθμίσεων και της αξιοποίησης των φυσικών πόρων. Το ίδιο ισχύει και για τις προβλεπόμενες ανάγκες για περαιτέρω στήριξη μετά το 2014. Όσο καθυστερούν οι μεταρρυθμίσεις και άλλες αποφάσεις η οικονομική κατάσταση θα επιβαρύνεται και οι διαπραγματευτικές δυνατότητες θα ελαχιστοποιούνται. Θα ήταν μια χρήσιμη έκπληξη και θα βελτίωνε τις διαπραγματευτικές δυνατότητες της χώρας η έγκαιρη εκπλήρωση των πιο κρίσιμων προαπαιτούμενων.

3.4. Ευρωπαϊκά εργαλεία για τη μείωση του αποθέματος χρέους

Προσθέτουμε ότι, από πολιτική άποψη πάλι, η διαγραφή των χρεών μας προς άλλα κράτη θα συζητηθεί παρά τις ισχυρές αντιδράσεις σε ένα τέτοιο μέτρο. Και πράγματι μεσοπρόθεσμα δυνατότητες υπάρχουν να μειωθεί το απόθεμα χρέους χωρίς ως ένα βαθμό να εμφανισθεί σαν νέο «κούρεμα».

Ξεχωρίζουμε δύο που βρίσκονται ήδη στην ημερήσια διάταξη.

(α) *Ανάληψη του κόστους ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών από το ESM* πράγμα που θα μείωνε το χρέος περίπου κατά 30 δισ. € που είναι οι συμμετοχές του ΤΧΣ στις τράπεζες, ίσως μάλιστα και περισσότερα. Αυτό θα συμβεί μετά την καθίδρυση της λεγόμενης «τραπεζικής ένωσης» που ήδη προχωρεί. Ειρήσθω εν παρόδω ότι σχετική ρύθμιση θα έθετε τέρμα σε ένα φαύλο κύκλο τραπεζικής και δημοσιονομικής κρίσης.

(β) *«Αμοιβαιοποίηση»* μέρους του χρέους ή ένα σύμφωνο απόσβεσης όπως έχει προταθεί από το Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων της Γερμανίας και, σε παραλλαγές, από άλλους ερευνητές. Η πρόταση του Συμβουλίου Εμπειρογνομόνων προβλέπει μια ποσοτικά και χρονικά περιορισμένη κοινή εγγύηση για το μέρος του χρέους που ξεπερνά το όριο του Μάαστριχτ 60% του ΑΕΠ.⁵³ Αυτό θα γίνει με αυστηρούς όρους: τα κράτη θα πρέπει να αποσβέσουν τα νέα ομόλογα σε διάστημα 25 ετών, να προσδιορίσουν φόρους, τα έσοδα από τους οποίους θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για πληρωμές τόκων και χρεολυσίων και θα πρέπει, για να έχουν πρόσβαση στις εγγυήσεις, να τηρούν τους όρους του Δημοσιονομικού Συμφώνου και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Στο ίδιο πνεύμα ως προς την «αμοιβαιοποίηση» κινούνται οι προτάσεις για μια γενικότερη λύση των προβλημάτων χρέους στην Ευρωζώνη.⁵⁴ Η βασική ιδέα είναι το κατά Μάαστριχτ νόμιμο χρέος κάθε χώρας (60% ΑΕΠ) να περάσει στην ΕΚΤ!⁵⁵ Εκτός από άλλους ερευνητές

⁵² Βλ. συνέντευξή του στην *Εφημερίδα των Συντακτών*, 10-11.8.2013.

⁵³ Για τις λεπτομέρειες βλ. Μπόφινγκερ, Πέτερ *Επιστροφή στο Μάρκο; Η Γερμανία χρειάζεται το €, μετάφραση* Ελίζας Παπαδάκη, Πόλις 2012.

⁵⁴ Βλ. π.χ. Γιάννης Βαρουφάκης σε διάφορα δημοσιεύματα.

⁵⁵ Βλ. επικαιροποιημένη πρόταση των Varoufakis, J., Holland, St. And Galbraith J. *A modest proposal for resolving the Eurozone crisis*, Version 4.0, July 2013. Ο στόχος είναι βέβαια να αποδεσμευθούν πόροι για την ανάπτυξη.

με παρόμοιες κατευθύνσεις, όπως ο Wyplosz⁵⁶, τις ίδιες ιδέες έχει εξετάσει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.⁵⁷

Γεγονός είναι ότι υπάρχει κινητικότητα στο θέμα αυτό και στην ΕΕ. Τον Ιούλιο ο J. M. Barroso ανακοίνωσε τη σύσταση ομάδας εργασίας που εξετάζει τα πλεονεκτήματα και τους κινδύνους, τις νομικές προϋποθέσεις και τις οικονομικές επιπτώσεις πρωτοβουλιών για την κοινή ευρωπαϊκή έκδοση χρέους υπό τη μορφή ενός ταμείου απόσβεσης των δημοσίων χρεών (debt redemption fund) και ευρωγραμματίων.⁵⁸

⁵⁶ Βλ. Pierre Paris, Charles Wyplosz, "To end the Eurozone crisis, bury the debt forever", 6 August 2013, www.voxeu.org.

⁵⁷ European Commission *On the feasibility of introducing stability bonds*, Green Paper, Brussels 23.11.2011.

⁵⁸ European Commission Memo Strasbourg, 2 July 2013. Η σύσταση της ομάδας ειδικών αποτέλεσε προϋπόθεση για την υπερψήφιση του Δημοσιονομικού Συμφώνου από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Λεξιλόγιο

- Πρωτογενές πλεόνασμα: Τα τακτικά έσοδα του κράτους είναι μεγαλύτερα από τις δαπάνες του. Δεν συνυπολογίζονται τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις και οι δαπάνες για πληρωμές τόκων.
- Χρηματοδοτικό κενό: Το πρωτογενές πλεόνασμα και έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις δεν επαρκούν για την πληρωμή των τόκων.
- Δημοσιονομικό κενό: Η διαφορά ανάμεσα στο πρωτογενές αποτέλεσμα και στο στόχο που έχει τεθεί από το πρόγραμμα προσαρμογής. Συνδέεται με το ενδεχόμενο λήψης νέων μέτρων.
- Αναδιάρθρωση. Εννοούμε κατά κανόνα το «κούρεμα». Ήταν μέρος των προγραμμάτων προσαρμογής του IMF.
- Αναδιάρθρωση. Επιμήκυνση των περιόδων αποπληρωμής του συσσωρευμένου χρέους (μετάθεση της αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων χρεών), ενδεχομένως μαζί με μετάθεση της πληρωμής τόκων.
- Ηθικός κίνδυνος. Ο κίνδυνος ο ωφελούμενος στο πλαίσιο ενός συμβολαίου να αθετήσει εκ των υστέρων τις δικές του δεσμεύσεις και σε αυτό να τον μιμηθούν και άλλοι. Μερικές φορές χρησιμοποιείται μαζί με την έννοια του κακού προηγούμενου.
- Αμοιβαιοποίηση του χρέους στην Ευρωζώνη. Ανάληψη μέρους του χρέους από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθεροποίησης (ESM) ή αναχρηματοδότηση του μέσω της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.
- Βιώσιμο ή διατηρήσιμο χρέος. Βιώσιμο γενικά είναι το χρέος που «εξυπηρετείται» (για το οποίο εξασφαλίζεται η πληρωμή τόκων με εθνικούς πόρους (μέσω ανάπτυξης) και είναι δυνατή η αναχρηματοδότηση με λογικούς όρους της αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών.

Παραρτήματα

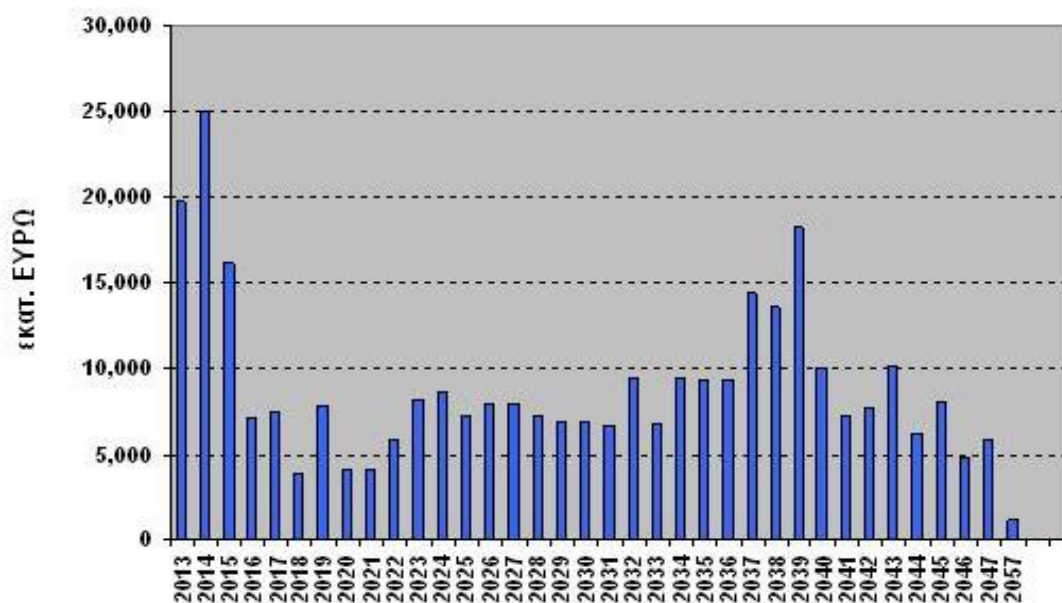
- I. Πίνακας 8. Χρονοδιάγραμμα Δανειακής Στήριξης έως το 2014.
- II. Διάγραμμα 9 και Πίνακας 9. Χρονοδιάγραμμα Αποπληρωμής Χρεών και Χρονοδιάγραμμα Αποπληρωμής Χρεών και Πληρωμών Τόκων.
- III. Η Βιωσιμότητα του Δημοσίου Χρέους.
- IV. Επέκταση της Ανάλυσης Σύμφωνα με μια Αισιόδοξη Υπόθεση Εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Χρονοδιάγραμμα Δανειακής στήριξης ως το 2014.

	2012				2013				2014				2012-2014
in bn EUR, unless otherwise noted	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	
Financing needs													
A. Government cash Deficit	2.7	2.2	2.7	1.9	2.0	1.9	1.5	0.6	1.4	0.5	1.3	0.3	18.9
Primary deficit("-" is surplus)	0.7	0.7	0.7	0.7	0.3	0.5	-0.5	-0.3	-0.7	-0.7	-0.7	-0.7	0.0
Interest payments	2.0	1.5	2.0	1.2	1.7	1.4	2.0	0.9	2.0	1.2	2.0	1.0	18.9
B. Other government cash needs	1.4	-1.0	0.1	3.3	1.8	4.1	1.5	1.9	0.5	0.6	0.1	0.2	14.6
Estimated cash adjustments(2)	0.1	0.2	0.2	0.4	0.1	0.5	0.1	0.2	0.5	0.2	0.1	0.2	2.9
Arrears	0.0	0.0	0.0	0.5	1.7	2.7	1.4	1.7	0.0	0.0	0.0	0.0	8.0
Cash buffer	1.3	-1.2	-0.1	1.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.5
ESM capital	0.0	0.0	0.0	0.9	0.0	0.9	0.0	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	2.3
C. Maturing debt	4.9	4.0	0.0	0.3	4.4	6.8	3.8	1.3	3.5	11.7	7.5	2.6	50.8
Bonds & loans after exchange	4.9	4.0	3.4	0.3	1.0	6.8	3.0	0.3	2.2	9.8	5.7	0.3	41.7
Bonds after PSI and DBB (3)	4.7	3.8	3.1	0.0	0.7	6.5	2.8	0.0	1.9	9.5	5.4	0.0	38.4
other, incl loans	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	3.2
EU repayment	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
IMF repayment	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	1.3	1.9	1.9	2.3	9.1
Short-term debt	0.0	0.0	-3.4	0.0	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
D. Cost of PSI	34.6	25.0	0.0	27.3	0.0	7.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	94.0
Cash upfront for PSI (sweetener and accrued interest)	34.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	34.6
Bank recapitalisation	0.0	25.0	0.0	16.0	0.0	7.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	48.2
Cash upfront for Buyback	0.0	0.0	0.0	11.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	11.3
E. Gross financing needs(A.+B.+C.+D.)	43.6	30.3	2.8	32.7	8.3	20.0	6.7	3.8	5.4	12.8	9.0	3.0	178.4
Financing sources													
F. Private financing sources	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.8	0.7	0.2	0.6	2.3	0.4	5.1
Market financing	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Privatisation	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.8	0.7	0.2	0.6	2.3	0.4	5.1
G. Additional financing sources													
ANFA & SMP profits	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.6	1.6	0.5	0.0	0.5	1.9	0.0	5.5
Contingency measures													
H. Financing needs per quarter	43.6	30.3	2.8	32.4	8.2	19.3	4.3	2.6	5.2	11.7	4.8	2.6	167.7
I. Official assistance disbursements	42.0	33.6	0.0	34.3	8.1	19.3	4.3	4.9	9.2	4.7	1.8	1.8	163.9
EU	40.4	33.6	0.0	34.3	4.8	17.5	2.5	3.1	5.7	2.9	0.0	0.0	144.7
IMF	1.6	0.0	0.0	0.0	3.3	1.8	1.8	1.8	3.5	1.8	1.8	1.8	19.1

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9: Χρονοδιάγραμμα Αποπληρωμής Χρεών.

Πηγή: Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Χρονοδιάγραμμα Αποπληρωμής Χρεών και Πληρωμών Τόκων.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Υποχρεώσεις για αποπληρωμές ληξιπρόθεσμων ομολόγων και τόκων (*)	26.9	24.9	16.1	6.8	7.7	3.6	7.6	3.8
Πληρωμές τόκων (**)	7.5	8.7	9.8	10.5	-	-	-	-
Πρωτογενές πλεόνασμα (**)	0.0	2.8	5.7	9.0	-	-	-	-

(*) ΟΔΔΗΧ, σε δις €.

(**) Πρόβλεψη 2013-2016 από Memorandum of Understanding July 2013, σε δις €. Μετά το 2015 υπάρχει αισιόδοξη πρόβλεψη του IMF για ετήσιο πρωτογενές πλεόνασμα 4.5% του ΑΕΠ.

Η Βιωσιμότητα του Δημοσίου Χρέους

Αφετηρία μερικών υπολογισμών ήταν ο τύπος για τη δυναμική συσσώρευσης του Δημοσίου Χρέους

$$b_t - b_{t-1} = \frac{r_t - \gamma_t}{1 + \gamma_t} b_{t-1} - s_t \quad (1)$$

όπου είναι

s_t το πρωτογενές αποτέλεσμα ως ποσοστό του ΑΕΠ,

γ_t ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ,

r_t το μέσο επιτόκιο δανεισμού,

b_{t-1} το συσσωρευμένο ως τώρα λόγο χρέους προς το ΑΕΠ.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η εξέλιξη του χρέους επηρεάζεται

α) από το επιτόκιο δανεισμού r_t (όσο υψηλότερο είναι αυτό, τόσο αυξάνεται το χρέος)

β) από το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ γ_t (θετικοί ρυθμοί μεγέθυνσης μειώνουν το λόγο χρέους και ειδικότερα, απαιτείται ρυθμός μεγέθυνσης μεγαλύτερος του επιτοκίου)

γ) από το πρωτογενές αποτέλεσμα s_t (το πρωτογενές πλεόνασμα μειώνει το χρέος)

δ) από το συσσωρευμένο ως τώρα χρέους b_{t-1} .

Από τα παραπάνω μεγέθη, στον άμεσο έλεγχο της κυβέρνησης βρίσκεται μόνο το πρωτογενές αποτέλεσμα s_t . Επισημαίνουμε όμως επιπροσθέτως ότι η κατάσταση γίνεται δυσκολότερη αν λάβουμε υπόψη ότι ένας υψηλός λόγος χρέους (δηλαδή χρέη ως ποσοστό του ΑΕΠ) πιέζει τους ρυθμούς μεγέθυνσης προς τα κάτω!

Όπως φάνηκε και από την περίπτωση της Ελλάδας, ο πιο σημαντικός ίσως παράγοντας είναι ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ για την προσπάθεια ελέγχου της δυναμικής του Δημοσίου Χρέους. Αυτό προκύπτει και από το εξής: ως τώρα έχουν ληφθεί μέτρα βελτίωσης των υπολοίπων τριών παραγόντων⁵⁹, αλλά δεδομένης της πρωτοφανούς συρρίκνωσης, ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ θα αυξάνεται μέχρι και το 2013, ενώ το χρέος σε απόλυτους αριθμούς θα αυξάνεται μέχρι και το 2016.⁶⁰

⁵⁹ Πρωτογενές Πλεόνασμα το 2013, κούρεμα του χρέους με το PSI το Μάρτιο του 2012, μείωση των επιτοκίων δανεισμού και επιμήκυνση των ήδη καταβληθέντων δανείων.

⁶⁰ Σύμφωνα με τα στοιχεία του Επικαιροποιημένου Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Στρατηγικής, ΜΠΔΣ 2013-2016. Βλέπε σχετικά 1^η Τριμηνιαία Έκθεση του Γραφείου Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, Κεφάλαιο 2, Οι στόχοι του ΜΠΔΣ 2013- 2016. Παρ' όλα αυτά, στο Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2014, προβλέπεται μείωση του Δημοσίου Χρέους του 2014 σε απόλυτες τιμές σε σχέση με του 2013.

Επομένως, το ερώτημα είναι ποια Πρωτογενή Πλεονάσματα και ποιους ρυθμούς μεγέθυνσης μπορεί κανείς να αναμένει ρεαλιστικά. Με κάποια τροποποίηση της σχέσης (1)

$$\overline{s}_t = \frac{r_t - \gamma_t}{1 + \gamma_t} b_t - 1 \quad (2)$$

Μπορούμε να προχωρήσουμε σε δύο παραδειγματικές εφαρμογές:

Παράδειγμα 1

έστω επίπεδο χρέους b_{t-1} 120%

επιτόκιο δανεισμού r_t 2.5 %

ρυθμός μεγέθυνσης γ_t 0.0%

τότε απαιτείται πρωτογενές πλεόνασμα 3% του ΑΕΠ, προκειμένου ο λόγος χρέους να παραμείνει σταθερός στο 120%, δεδομένων των άλλων παραμέτρων.

Παράδειγμα 2

έστω επίπεδο χρέους b_{t-1} 175%

επιτόκιο δανεισμού r_t 2.5%

ρυθμός μεγέθυνσης γ_t 0.0%

τότε απαιτείται Πρωτογενές Πλεόνασμα 4.4% του ΑΕΠ, προκειμένου ο λόγος χρέους να παραμείνει σταθερός στο 175%, δεδομένων των άλλων παραμέτρων.

Ο επόμενος πίνακας 10 εμφανίζει τα (ελάχιστα) πρωτογενή αποτελέσματα (+ πλεόνασμα, - έλλειμμα) που απαιτούνται προκειμένου ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ να παραμείνει σταθερός. Στον οριζόντιο άξονα εμφανίζεται το επίπεδο χρέους προς ΑΕΠ, στον κάθετο ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ, ενώ έχει γίνει η υπόθεση για μέσο επιτόκιο δανεισμού στο 2.5%.

Στην ανάλυσή μας για λόγους απλούστευσης έχει σκοπίμως αγνοηθεί η επίδραση της προσαρμογής χρέους- ελλείμματος (stock-flow adjustment). Αν σκεφτεί κανείς ότι στο Πρόγραμμα προβλέπονται ιδιωτικοποιήσεις (βασική συνιστώσα της προσαρμογής χρέους-ελλείμματος) ύψους 22 δισ. € μέχρι το 2020 και ότι αυτά τα έσοδα θα χρησιμοποιηθούν απευθείας για τη μείωση του χρέους, τότε τα ακόλουθα αποτελέσματα θα βελτιώνονταν οριακά (σε περίπτωση πιστής εφαρμογής του Προγράμματος). Βλέπε επίσης επόμενο Παράρτημα με πρόσθετες υποθέσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Ελάχιστα Πρωτογενή Πλεονάσματα για Σταθεροποίηση του Λόγου Χρέους/ΑΕΠ

$\gamma_t \backslash b_{t-1}$	80%	100%	120%	140%	160%	170%
3%	-0.39%	-0.50%	-0.60%	-0.68%	-0.78%	-0.80%
1%	1.20%	1.50%	1.80%	2.10%	2.40%	2.50%
0%	2.00%	2.50%	3.00%	3.50%	4.00%	4.25%
-1%	3.00%	3.50%	4.20%	5.00%	5.70%	6.00%
-3%	4.50%	5.70%	6.80%	8.00%	9.10%	9.60%
-5%	6.30%	7.90%	9.50%	11.00%	11.40%	13.42%

Επέκταση της Ανάλυσης Σύμφωνα με μια Αισιόδοξη Υπόθεση Εργασίας.

Όπως αναφέραμε ο ρυθμός μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας μπορεί να καθοριστεί μερικώς μόνο από την οικονομική πολιτική (κυρίως μέσω των δημοσίων δαπανών – μία αύξησή τους αυξάνει το ΑΕΠ σύμφωνα με το πολλαπλασιαστή των δημοσίων δαπανών ενώ μία μείωσή τους το μειώνει. Οι μεταβολές στον τομέα των εσόδων επηρεάζουν επίσης τη μεταβολή του ΑΕΠ ενώ οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις το επηρεάζουν αλλά γενικά με μη προσδιορισίμο τρόπο ως προς το μέγεθος της μεταβολής και το χρόνο εκδήλωσης των αποτελεσμάτων). Συμπερασματικά, πρόκειται για ένα μέγεθος για το οποίο οι εκτιμήσεις του σε βάθος δεκαετίας είναι αβέβαιες.

Ένα πολύ μεγάλο τμήμα του χρέους υπόκειται σε κυμαινόμενα επιτόκια (τα διακρατικά δάνεια από τα κράτη μέλη της Ε.Ε, τα δάνεια από το EFSF και τα δάνεια από το ΔΝΤ). Αυτά τα επιτόκια είναι ανεξάρτητα της οικονομικής πολιτικής. Καθορίζονται εν γένει από τις αγορές χρήματος και από τις νομισματικές πολιτικές των κύριων κεντρικών τραπεζών (FED κυρίως και ECB δευτερευόντως). Το γεγονός ότι για λόγους διαχείρισης των συνεπειών της παγκόσμιας κρίσης του 2008 τα επιτόκια των κεντρικών τραπεζών παραμένουν σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, που οδηγεί και στα τρέχοντα χαμηλά επιτόκια για το τμήμα του Δημόσιου χρέους που έχει κυμαινόμενο επιτόκιο δε σημαίνει ότι και την επόμενη δεκαετία θα παραμείνουν στα ίδια χαμηλά επίπεδα.

Ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης και επιτόκια επομένως δεν καθορίζονται εν γένει από την οικονομική πολιτική ωστόσο παίζουν κρίσιμο ρόλο στις μεταβολές του αποθέματος χρέους (για την αύξηση ή την μείωση του).

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουμε δυνατές καταστάσεις που μπορεί να συναντήσουμε στην επιχείρηση μείωσης του Δημόσιου Χρέους⁶¹.

Πρωτογενή πλεονάσματα που απαιτούνται για τη μείωση του Δημόσιου Χρέους.

Υιοθετώντας ως στόχο το Δημόσιο Χρέος μέχρι το 2022 να μειωθεί στο 110% (στόχος, που όπως παρατηρήσαμε στο κείμενο, δεν εξασφαλίζει αναγκαστικά την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, εφόσον για διάστημα μίας δεκαετίας το Δημόσιο Χρέος θα είναι πάνω από το 100%) εξετάζουμε ποιο είναι το ύψος των πρωτογενών πλεονασμάτων, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, που απαιτείται για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, κατά την περίοδο 2014-2022 σε σχέση με πιθανούς συνδυασμούς επιτοκίων και ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης.

Στον πίνακα 11 η πρώτη στήλη δίνει δυνατές τιμές για τον ρυθμό μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ, γ, που βρίσκονται γύρω από τις τιμές του βασικού σεναρίου (2, 3, 3.5, 4, 4.5, 5, 5.5). Οι τιμές του βασικού σεναρίου παρουσιάζονται με έντονα γράμματα (4% και 4.5%).

Η πρώτη γραμμή (2, 2.5, 3, 3.5, 4, 4.5, 5) δίνει δυνατές τιμές (ονομαστικών) επιτοκίων γύρω από τις τρέχουσες τιμές των επιτοκίων που υιοθετούνται επισήμως για την ανάλυση της

⁶¹ Ο τρόπος με τον οποίο παράγονται οι πίνακες προέρχεται από τη βασική εξίσωση (1) της δυναμικής συσσώρευσης του χρέους η οποία βρίσκεται στην αρχή του Παραρτήματος III. Παραλείπουμε για λόγους τεχνικής περιπλοκότητας τις αναλυτικές λεπτομέρειες. Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης παραπέμπεται σε Buitter 2009, κεφάλαιο 9 (<http://www.willembuiter.com/lectures.pdf>).

Βιωσιμότητας του Δημόσιου χρέους (οι βασικές τιμές παρουσιάζονται επίσης με έντονα γράμμα: 3 και 3.5).

Οι υπόλοιπες τιμές εντός του Πίνακα 11 που σχηματίζεται αναφέρονται στο ποσοστό επί του ΑΕΠ που πρέπει να ανέρχεται το άθροισμα του Πρωτογενούς Πλεονάσματος και των εσόδων από ιδιωτικοποιήσεις (τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις υπολογίζονται, κατά μέσο όρο στο χρονικό διάστημα που αναφερόμαστε, ότι ανέρχονται στο 1.2% επί του ΑΕΠ). Θα αναφερόμαστε σε αυτό το άθροισμα με τον όρο «Πρωτογενές Πλεόνασμα» για λόγους ευκολίας αλλά ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει κατά νου ότι το Πρωτογενές Πλεόνασμα που απαιτείται προκύπτει αν αφαιρούμε από τις τιμές των κελιών στον πίνακα τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις (1.2% επί του ΑΕΠ).

Ο αναγνώστης πρέπει να έχει υπόψη του αν θέλει να μεταφράσει τα ποσοστά επί του ΑΕΠ που δίνονται για το δημοσιονομικό πλεόνασμα ότι 1% του ΑΕΠ για το διάστημα που εξετάζουμε εκτιμάται, σύμφωνα με μια αισιόδοξη υπόθεση εργασίας, ανέρχεται κατά μέσο όρο σε € 2.2 δισ..

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: Απαιτούμενα Δημοσιονομικά Πλεονάσματα και άλλα Έσοδα.							
b=110% επί του ΑΕΠ το 2022							
γ\r	2	2.5	3	3.5	4	4.5	5
2	7.3	8.0	8.7	9.5	10.2	10.9	11.7
3	5.9	6.6	7.3	8.0	8.7	9.4	10.2
3.5	5.2	5.9	<u>6.6</u>	<u>7.3</u>	<u>8.0</u>	<u>8.7</u>	9.4
4	4.5	<u>5.2</u>	5.9	6.6	<u>7.3</u>	8.0	8.7
4.5	3.8	<u>4.5</u>	5.2	5.9	<u>6.6</u>	7.3	8.0
5	3.2	<u>3.8</u>	<u>4.5</u>	<u>5.2</u>	5.9	6.6	7.3
5.5	2.5	3.2	3.9	4.5	5.2	5.9	6.6

Στο Πίνακα 11 παρατηρούμε στο κέντρο του (όπου το πλαίσιο του πίνακα έχει έντονο χρώμα) τις τιμές που πρέπει να έχει το πρωτογενές πλεόνασμα μέχρι το 2022 έτσι ώστε το χρέος να ανέρχεται στο 110% του ΑΕΠ. Το πρωτογενές πλεόνασμα πρέπει να είναι 5.9% του ΑΕΠ αν ο ρυθμός μεγέθυνσης, γ, ανέρχεται σε 4% και το μέσο (ονομαστικό) επιτόκιο, r, επιβάρυνσης του αποθέματος χρέους σε 3%. Το ίδιο ισχύει αν το γ=4.5% και το r=3.5%. Αυτό που διαπιστώνουμε άμεσα είναι ότι το σημαντικό μέγεθος είναι η *διαφορά* του ρυθμού μεγέθυνσης σε σχέση με το επιτόκιο και όχι το απόλυτο ύψος εκάστου χωριστά.

Πραγματικά αν εξετάσουμε τα πιο σκούρα κελιά του πίνακα που βρίσκονται διαγώνια, διαπιστώνουμε ότι 5.9% του ΑΕΠ πρωτογενές πλεόνασμα απαιτείται αν το γ είναι 3.5 και το r είναι 2.5, αν το γ είναι 3 και το r είναι 2, αν το γ είναι 5 και το r είναι 4 ή αντίστοιχα 5.5 και 4.5.

Με οδηγό τη διαπίστωση αυτή εξερευνούμε άλλα κελιά γύρω από τα κελιά που απεικονίζουν την υπόθεση εργασίας που υιοθετείται για την ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους. Παρατηρούμε ότι αν έχουμε ρυθμούς ονομαστικής μεγέθυνσης 4.5% αλλά τα επιτόκια αυξηθούν κατά 50 μονάδες βάσης (0.5) και από 3.5% γίνουν 4% τότε το απαιτούμενο πρωτογενές πλεόνασμα αυξάνει κατά 1.5 δισ. στο 6.6% του ΑΕΠ. Αν υποθέσουμε ότι ο ρυθμός μεγέθυνσης κατά μέσο όρο βρίσκεται στο 3.5% (αντί για 4.5%) και τα επιτόκια αυξηθούν από το σημερινό ιστορικό χαμηλό 3.5% κατά 100 μονάδες βάσης στο 4.5% τότε το απαιτούμενο δημοσιονομικό πλεόνασμα είναι στο 8.7% (στο κελί δεξιά επάνω που έχει ως φόντο πλέγμα), δηλαδή 3 μονάδες σχεδόν πάνω από αυτό που απαιτείται στην υπόθεση εργασίας μας.

Με λίγα λόγια διαπιστώνουμε ότι τα περιθώρια για να επιτευχθεί ο στόχος του 110% χρέους επί του ΑΕΠ είναι πολύ στενά: διαφορές ρυθμού μεγέθυνσης (που μπορεί μόνο μερικά να επηρεαστεί από την οικονομική πολιτική) σε σχέση με τα μέσα επιτόκια (τα οποία δεν εξαρτώνται από την οικονομική πολιτική) ίσες ή άνω του 1% και συνεχή δημοσιονομικά πλεονάσματα ιστορικά υψηλά, χωρίς περιθώρια για αντιμετώπιση εκτάκτων γεγονότων.

Αν και από αυτόν τον πίνακα ήδη φαίνονται οι συνέπειες αν οι εκτιμήσεις για το μελλοντικό ρυθμό μεγέθυνσης ή το μελλοντικό επιτόκιο που αποτελούν τις προϋποθέσεις της υπόθεσης εργασίας αποκλίνουν από τα πραγματοποιούμενα μεγέθη ο επόμενος πίνακας το διευκρινίζει ως προς το ύψος του Δημόσιου χρέους.

Δυνατά ποσοστά χρέους με τις τιμές του βασικού σεναρίου για το πρωτογενές πλεόνασμα και τα άλλα έσοδα στο διάστημα 2014-2022.

Στον πίνακα 12 που ακολουθεί υιοθετούμε την τιμή της υπόθεσης εργασίας για το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος, 5.6% του ΑΕΠ και εξετάζουμε το ύψος του χρέους που θα προκύψει αν εμφανίζεται μέχρι το 2022 αυτό το πρωτογενές πλεόνασμα ανάλογα με τις τιμές που θα έχει ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης (ονομαστικός), γ , και το μέσο επιτόκιο (ονομαστικό).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Χρέος προς ΑΕΠ το 2022 με Στόχους για Δημοσιονομικά Πλεονάσματα και Άλλα Έσοδα.

S=5.6% επί του ΑΕΠ σταθερές πηγές χρηματοδότησης (πρωτογενή πλεονάσματα + έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις)

$\gamma \backslash r$	2	2.5	3	3.5	4	4.5	5
2	125.3	132.2	139.4	146.9	154.7	162.8	171.3
3	112.4	118.7	125.3	132.1	139.3	146.7	154.4
3.5	106.5	112.5	118.8	125.3	132.1	139.2	146.6
4	100.8	106.6	112.6	118.8	125.3	132.1	139.1
4.5	95.5	100.9	106.7	112.6	118.8	125.3	132.0
5	90.3	95.6	101.0	106.7	112.7	118.9	125.3
5.5	85.5	90.5	95.7	101.2	106.8	112.7	118.9

Από τον πίνακα 12 διαπιστώνουμε τα στενά περιθώρια για την επίτευξη του στόχου.

Αν το γ και το r παίρνουν τις τιμές του σεναρίου βάσης ($\gamma = 4\%$ ή 4.5% και $r = 3\%$ ή 3.5%) τότε όπως φαίνεται στο κέντρο του πίνακα (όπου το πλαίσιο του πίνακα έχει έντονο χρώμα) κινούμαστε αρκετά κοντά στο στόχο. Το ίδιο και καλύτερο ισχύει για κάθε συνδυασμό γ (τιμής της πρώτης στήλης) και r (τιμής της πρώτης γραμμής) που αντιστοιχεί σε κελί κάτω από τη διαγώνιο του πίνακα που έχουμε χρωματίσει πιο σκούρα (όλα τα κελιά με τιμές 112). Επειδή εκεί οι διαφορές μεταξύ ρυθμού μεγέθυνσης και μέσου επιτοκίου είναι μεγαλύτερες του 1. Ωστόσο για να έχουμε το μέσο επιτόκιο στο 2% απαιτείται όχι πολύ σημαντική μείωση επιτοκίων για ένα μεγάλο τμήμα του χρέους (που θα ισοδυναμεί, χάριν παραδείγματος, με ότι το EFSF θα δανείζεται με ακριβότερο επιτόκιο από αυτό που μας επιβαρύνει). Ενώ ο ρυθμός μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5.5%, ως μέσος ρυθμός καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου φαίνεται πολύ αισιόδοξος. Από την πάνω μεριά αυτής της διαγώνιου παρατηρούμε την κακή εκδοχή ως προς το στόχο μείωσης του χρέους. Για παράδειγμα με σταθερό ρυθμό ονομαστικής μεγέθυνσης 4%, την περίοδο 2014-2022, και μέσο επιτόκιο στο 4%, το χρέος καταλήγει στο 125.3% του ΑΕΠ ενώ αν το μέσο επιτόκιο διαμορφωθεί στο 4.5% το χρέος θα διαμορφωθεί στο 132.1% του ΑΕΠ.